

Arkiivaášsenr. 23/6657

<u>Ášši</u>	<u>Gos</u>	<u>Goas</u>
005/24	Sámediggeráđdi – dievasčoahkkináššit	23.01.2024-25.01.2024
009/24	Sámedikki dievasčoahkkin	05.03.2024-08.03.2024
001/24	Ealáhus- ja kulturlávdegoddi	20.02.2024-23.02.2024

Saetniesvoete j̄ih likteme – Tsegkie 3: Kultuvre j̄ih kultuvremojhtesh

Saemiedigkie lea madtjele Saetniesvoete- j̄ih liktemekommissjovnen reektehtse lea naakenh daaroedehtemepolitihken skaarijste saemien kultuvrese j̄ih kultuvremojhtesidie tjierrestamme j̄ih dokumenteereme. Reektehtsen kapihtelisnie 19 Tjeahpoe j̄ih kultuvrehammoeh, j̄ih kommissjovnen 3. tsiehkien nuelesne: Kultuvre, kommissjovne lea s̄aemies r̄aajvarimmieh raeriestamme juktie skaaride daaroedehtemen m̄aengnan d̄ávvodh. Naakenh dejstie r̄aajvarimmijste leah vielie siejhme j̄ih bijjemes, men aaj s̄aemies tjyólkehkábpoe r̄aajvarimmieh. Saemiedigkie kommissjovnen r̄aajvarimmieh lahteste, men aaj j̄ijtse r̄aajvarimmiejgumie daennie aamhtesisnie báata. Saemiedigkien r̄aajvarimmieh leah daej suerkiej bijre; saemien kultuvremojhtesh, saemien medijah, saemien religijjõose praksise j̄ih voejkenevoete, saemien j̄ijtjevyljehkevoete j̄ih saemien gaarsjelimmie.

Stuerebe d̄ávvomebarkoe lea daerpies ávtelen maethebe aelkedh liktemen bijre soptsestidh. Saemiedigkien mielen mietie gaajhkh saemieh byõroeh nuepiem áadtjodh báástede vaeltedh dam maam daaroedehtemen gaavhtan dasseme. Vuesiehtimmien gaavhtan nuepiem áadtjodh lieredh duedtiem darjodh, voedtegh darjodh, saemien aerpievuekien beapmoem jurjiehtidh jallh sov maadtoen aerpievuekien vuelieh lieredh.

Saemiedigkie tjierreste saemien tjeahpoe- j̄ih kultuvrejielede lea gellielaaketje, r̄ajhkoes j̄ih raastend̄aaresth. Saemiedigkie tjeahpoe- j̄ih kultuvresuerkiem j̄aáhkesje goh sentraale j̄ih vihkele d̄ávvoje vierhkievierhtie, men

tjoerebe seamma tjiien mujhtedh saemien tjiiehpiedæjjaj lea reakta tjeahpoem jjiitsh premissine sjugniedidh, tjeahpoen jjiitse gaavhtan, jiih ij ajve goh dirrege dâvvomem jiih liktemem buektiehtidh. Saemiedigkie dam vihkeles barkoem jââhkesje maam saemien tjiiehpiedæjjah jiih kultuvrebarkijh leah dorjeme daaroedehmem vuastalidh.

Saemiedigkie meala eaktoeh jiih vierhtieh giehtelæmman jiih reeremasse, mah leah viedteldihkie gorredæmman materijelle jiih immaterijelle kultuvreaerpeste, eah leah nuekie saemien kultuvrem gorredidh. Dellie eevre daerpies Saemiedigkie jiih saemien seabradahke dejtie daerpies vierhtide âadtjoeh guktie maehhtieh saemien kultuvrem gorredidh jiih evtiedidh. Saemiedigkie dan âvteste gaskenasjonaale konvensjovni bijre mâjhtajahta mah njoelkedass barkose kultuvresuerkesne biejeih, jiih konvensjovni jiih bæjhkoehimmiej bijre mah leah aalkoeââlmegi jiih jjiitjenænnoestimmien bijre.

Kommisjovne lea faatoes tjiirrehtimmie dehtie nænnoestamme politihkeste vuaptastahteme jiih digkiedamme. Dej minngemes jaepiej saemien tjeahpoe, kultuvre, kultuvreaerpie, medijah jiih saemien perspektijvh âllesth jiene jienebe meatan vaaltasovveme stoerredigkiebievnesinie suerkesne; buerkiestimmie, men aaj mierine mah leah dan bijre maam Reerenasse sæjhta darjodh. Saemiedigkie lea madtjele dejnie, men vuajna annje vielie aajmene gosse lea dan guhkiebasse barkoen bijre, jiih implementeeremen bijre destie. Saemiedigkie veanhtede Reerenasse daejnie guhkiebasse barka jiih dam implementeerie, jiih Saemiedigkiem meatan vaalta desnie gusnie sjyöhtehke.

Saemiedigkie gærhkoen liktemebarkoem jââhkesje mij juhtiemie dælie, jiih tjierteste reektehtse lea saemien gærhkoiejieledem, religijöositeetem jiih voejkenevoetem vaenie âllermaehteme, jiih dan âvteste byöroe dam teemam lihkebe goerehtidh.

Daate Saemiedigkien voestes gietedimmie kommisjovnen reektehtsistie. Sæjhta daerpies årrodh jienebi gietedimmiejgujmie, gaskem jeatjah saemien institusjovnevaanoen bijre geograafeles dajvine, jiih såemies faagesuerkine - institusjovnegaehpie. Ij edtjh dan gaavhtan daam nænnoestimmie vuejnedh goh akte âllesth gietedimmie dâvvoemistie saemien tjeahposte, kultuvrehammojste jiih kultuvremojhtesijstie.

Râajvarimmie 3.1 Vijries jiih guhkies nasjonaale barkoe saemien kultuvrine goh bielie liktemebarkoste

Saemiedigkie kommisjovnen raeriestimmie dâarjohte akten vijries jiih guhkies nasjonaale barkoen bijre saemien kultuvrine goh bielie liktemebarkoste. Saemiedigkie veanhtede maadthinfrastruktuvre, kulturelle maadthmovre jiih ellies beetnehvierhtieöörnegh tjuerieh saemien kultuvresuarkan tseegkesovvedh. Saemiedigkie daerpiesvoetese vuesehte ihke gaajkh saemieh mah sijhtieh, maehhtieh nuepiem âadtjodh sijjen teehpeme kultuvren bijre lieredh desnie gusnie årroeh.

Saemiedigkie tjuaara vierhtieh âadtjodh râajvarimmie dâastodh jiih dejgujmie guhkiebasse barkedh, mejtie kommisjovne raereste, jiih goh guhkiebasse barkoe Stoerredigkien gietedimmeste. Saemiedigkie dan âvteste veanhtadimmie lissiehtamme ekonomeles mieriej bijre âtna juktie maehhtedh saemien kultuvreinstitusjovnh jiih jjiitsh dâarjoeöörnegh nænnoestidh jiih evtiedidh, jiih maehhtedh sjihteladtedh ihke saemien tjiiehpiedæjjah jiih kultuvrebarkijh hijven mierieeaktoeh jiih evtiedimmienuepieh âadtjoeh.

Saemiedigkie meala Stoerredigkie byöroe vuarjasjidh tjielke veanhtadimmie byögkeles giehtelæmman jiih reeremasse biejedh mah meatan orreme daaroedehhtiemisnie, dah tjuerieh prosessigujmie nierhkedh juktie vuejnedh guktie maehhtieh ovreaktam dâvvodh. Stoerredigkie, goh byjjesfaamoe mij beetnegh dâârje, mahta dâarjomeeaktoeh jiih reektemekrievenassh byögkeles dâarjode nuhtjedh, juktie njoelkedass biejedh jeenjesh leah meatan, jiih veanhtadimmiej bijre liktemebarkosne.

Saemiedigkie meala aktöörh mah dâarjoeöörnegh Nöörjesne reerieh pryövoeh jjiitsh daajroem saemien kultuvren jiih tjeahpoen bijre lissiehtidh, guktie öörnegh maehhtieh saemien tjeahpoe- jiih kultuvresuerkien daerpiesvoeth gorredidh. Vijriebasse byöroeh representasjovnese vuartasjidh jiih mejtie tjeahpoe jiih kultuvre maehhtieh meatan vaaltasovvedh strategijetjaatsegi- jiih soejkesji sijse. Daesnie Saemiedigkie sæjhta aktöörh neebnedh mah dâarjoe joekedieh, dej gaskem: Kulturfondet, Kulturtanken, Kultuvredepartemente jiih lihtsegh Norwegian Arts Abroad-viermesne.

Saemiedigkie raereste vuarjasjidh aktem sâarhts bihkedæjjam jallh kuvsjepaahkem hammoedidh nasjonaale jiih regijonaale kultuvreinstitusjovni jiih iedtjeladtjeorganisasjovni vöoste tjeahpoe- jiih kultuvresuerkesne, juktie

maahtolutnjemem saemien tjeahposne jñh kultuvresne gorredidh.

Saemiedigkie daajra Stoerredigkie Biev. St.22 (2022-2023) Kunstnarkår gñetedeminie. Jienebh buerkiestimmieh jñh råajvarimmieh stoerredigkiebievnesisnie mah leah sjyõhtehke råajvarimmieh dennie guhkiebasse barkosne kommisjovnen reektehtsinie. Saemiedigkie hijven dialogese Stoerredigkine aavode dan guhkiebasse prosessen bijre, jñh tjñelke veanhtadimmieh åtna dovne don guhkiebasse barkose jñh tjñirrehtæmman råajvarimmijste bievnesisnie.

Saemiedigkie dam barkoem jååhkesje maam saemien museumh jñh nõorjen laavenjostoeaktõõrh leah dorjeme barkosne Bååstede-prosjektine jñh prosjektine Dávvirat Duiskkas, mij edtja saemien vårhkoeh Tysklaantesne goerehtalledh. Saemiedigkie åtna goh vihkeles daah prosjekth jåerhkieh jñh guhkiebasse evtiesuvvieh ihke saemien daeverh bååstede seedtesuvvieh saemien åålmege, jñh joekoen seremonijelle daeverh, EN:n bæjhkoehimmien mietie aalkoeåålmege bijre. Tjuara eensie goerehtallemem saemien vårhkojste darjodh nõorjen jñh ålkoelaanten museuminie.

Saemiedigkien mielen mietie tjuara produksjovnem, bievnemem jñh jaksoesvoetem saemien lidteratuvreste nænnoestidh.

Saemiedigkie tjerteste saemien immaterijelle kultuvreaerpie edtja jñeljie kultuvreaerpie årrodh daan biejjien jñh båtijen aejkien, jñh daate tjuara raastendåaresth suerkine vuajnalgidh.

Saemiedigkie daerpiesvoetese vuesehte vierhkievierhtide, mierieeaktojde jñh reeremasse juktie saemien kultuvrebiehkieh kulturelle misappropriasjovnen (båajhtoeh vejtiestimmie) jñh båajhtoeh åtnoen vöõste vaarjelidh.

Saemiedigkie nasjonaale åejvieladtji bijjemes diedtese vuesehte juktie nuekie finansieeremem jñh sjiehteladtemem gorredidh, guktie saemien immaterijelle kultuvreaerpie maahta jåerhkedh jñeljie kultuvreaerpine årrodh aaj båtijen aejkien.

Saemiedigkie åtna daerpies institusjonelle gåetine vuelide/joekide, jñh mierieh tseegkemasse jñh gñehtelæmman tjuerieh gorresovvedh. Byõroe aaj sjiehteladtedh joejkemevuekiem jåerhkedh lissiehtamme daajroen jñh jaksoesvoeten, jååhkesjimmien jñh jealajehtemen tjñirrh ovnessie joejkesmaaregñelijste. Saemiedigkie jååhkesje vuelie/joekje lea tsiehkesne gusnie ij leah reaktide tjñelkestamme, jñh dejnie tjuara jåerhkedh barkedh.

Råajvarimmie 3.2. Ekonomeles mierieh saemien kultuvrejeliemidie- jñh institusjovnode nænnoestidh

Saemiedigkie kommisjovnen raeriestimmie dårjohte nænnoestimmien bijre dejstie ekonomeles mierijste saemien kultuvrejeliemidie- jñh institusjovnode.

Saemiedigkie riektes saemien kultuvrelutnjemem veanhtede, naakede maam aaj lea ållermaahteme reerenassen tjaatsegisnie Hurdalplattformen, juktie seammavyõrtegs ekonomeles mierieh jñh evtiedimmienuepieh gorredidh saemien kultuvreinstitusjovnode, kultuvreorganisasjovnode jñh tjiehpiedæjja- jñh kultuvrebyjresidie. Akte maadthinfrakstrukture, kulturelle maadthmovre jñh ellies beetnehvierhtieõõrnegh saemien kultuvresuarkan leah vihkeles eaktoeh.

Saemiedigkie jååhkesje saemien museumi nænnoes faageles maahtoem jñh dam maam buektieh dotkemisnie, reeremisnie jñh bievnemisnie saemien histovrijeste jñh kultuvreaerpeste. Byõroe gorredidh saemien museumh evtiedimmienuepieh jñh nuekie kapitaalem jñh vierhtieh utnieh sijjen seabradahkestillemem darjodh. Saemiedigkie aaj kommisjovnen haestemem dårjohte doh ekonomeles mierieh Ä'vv Saa'mi Mu'zei / Ä'vv skoltesaemien museumasse nænnoestidh.

Saemiedigkie myõte institusjovnegaehpie gååvnese gusnie gellie saemien geograafeles dajvh jñh faagesuerkieh eah institusjovnh utnieh. Tjuara dejnie vielie barkedh dennie guhkiebasse barkosne reektehtsinie.

Råajvarimmie 3.3 Nasjonaale institusjovnh haestedh lñhkebe laavenjostoem saemien institusjovnigujmie tseegkedh, jñh viehkietidh saemien kultuvrem vååjnedehtedh

Saemiedigkie kommisjovnem dårjohte mij nasjonaale institusjovnh haasta lñhkebe laavenjostoem saemien

institusjovnigumie tseegkedh, jñh viehkietidh saemien kultuvrem vâájñedehtedh.

Saemiedigkie sæjhta vuaptastehtedh nasjonaale institusjovnh nasjonaale diëdtine jñh seabradahkestilleminie, joe diëdtem utnieh bievnemen âvteste saemien tjeahposte, kultuvreste jñh histovrijeste, goh bielie Nöörjen kultuvreste, jñh dan âvteste Saemiedigkie veanhtede daate fulkesâvva. Daate maahta aaj faamosne ârrodh institusjovnide regijonaale jñh voenges njeptjesne.

Saemiedigkie âtna saemien institusjovnh goh hijven dâarjedæjjah dagkerh laavenjostojde, men dellie eaktojne âtna saemien institusjovnh dam daerpies kapasiteetem âadtjoeh guktie maehtieh dam lissiehtamme iëdtjem jñh sjaavnjoeh laavenjostoen bijre illedh.

Saemiedigkie sæjhta daerpiesvoetese vijries jñh gellielaaketje vierhkievierhtiej bijre tjuvtjedidh juktie saemien tjeahpoem jñh kultuvrem eevtjedh daennie laantesne jñh âlkoelaantesne. Saemiedigkie Stoerredigkiem birrie giehtjedidh daate diëdte sjyöhtehke aktöörïde tjeahpoe- jñh kultuvresuerkien sisnjelen biejesâvva, seamma tijjen goh Saemiedigkie tjuara laavenjostoeuejmine ârrodh daennie barkosne.

Saemiedigkie daerpiesvoetese statistihkese, daajroereeblemasse jñh jaabnan analyside vuesehte, juktie maehdedh strategijh jñh ulmieh saemien tjeahpoe- jñh kultuvrejeliedasse hammoedidh bæetijen aekien. Saemiedigkie sæjhta vuaptastehtedh aaj akte nasjonaale diëdte nuekie daajroem jñh salkehtimmieh saemien tjeahpoe- jñh kultuvresuerkesne gorredidh.

Saemiedigkie goerehtallemeprosjektese vuesehte mij daelie Kultuvredirektoraaten tjïrrh juhtieminie, laavenjostosne Saemiedigkine jñh Saemieraerine, jñh meala plearoh goerehtallemh byöroh jaabnan dorjesovvedh. Byöroe aaj varjasjidh mejtie nasjonaale institusjovnh staateles beetnehvierhtiejgumie byöroh vâájñedehtemen jñh bievnemen bijre saemien tjeahposte jñh kultuvreste reektedh fierhten jaepien.

Saemiedigkie Kultuvraeriem haasta âestemeöörnegem lidteratuvrese vijriedidh guktie dihte aaj lidteratuvrem feerhmie mij lea saemiengielesne tjaalasovveme.

Saemiedigkie gaajhkh byögkeles gærjagætieh haasta saemien litteratuvrem jñh lidteratuvrem saemien tsiehkij bijre jaksoes darjodh jñh dagkeres litteratuvrem eantan vielie vâájñedehtedh, jñh naemhtie viehkietidh daajroem jñh goerkesem saemien gielen, kultuvren jñh histovrijen bijre lissiehtidh.

Saemiedigkie haasta sjiehteladtedh ihke jienebh kultuvreskuvlh maehtieh saemien sisvegem jñh perspektijvem faalehtidh. Saemiedigkie tjerteste vihkele saemien maanah jñh noerh kultuvrefaalenassem jïjtsh histovrijen bijre, jñh jïjtsh tjeahpoen jñh kultuvrehammoej bijre âadtjoeh.

Saemiedigkie haasta sjiehteladtedh eantan jieniebidie saemien produksjovnide jñh sisvegasse Kulturelle skuvlevoessen jñh Kulturelle vaedtsemeklaahkan tjïrrh. Daate maahta lissiehtamme daajroem jñh goerkesem vedtedh, jñh gelliesâarhts saemien kultuvrefaalenassh vijriesâbpoe evtiesuvvieh.

Râajvarimmie 3.4. Raastendâaresth laavenjostoem saemien kultuvren bijre nænnoestidh

Saemiedigkie kommisjovnen raeriestimmiem dâarjohte aktem programmem evtiedidh mij gaskenasjonaale bievnemen aalkoeâålmege- jñh unnebelâhkoekultuvreste dâarjohte, viëdteldihkie vuesiehtimmien gaavhtan Noerhtelaanti kultuvrefoentese. Saemiedigkie eaktojne âtna dihte reeremeorgaane mij veeljesâvva dam sjyöhtehke maahtoem âtna, jñh Saemiedigkie, nöörjensoemeladtjh/kveen h jñh skâajjesoemeladtjh meatan vaaltasuvvieh programmem hammoedidh.

Saemiedigkie sæjhta raastendâaresth saemien laavenjostoem jærhkedh saemien immaterijelle kultuvreaerpien bijre. Goerehtallemie jñh eventuelle læstoetjæleme saemien immaterijelle kultuvreaerpeste maehtieh bielie ârrodh dagkeres laavenjostoste. Saemiedigkie sæjhta tjierstedidh organiseereme jñh finansiereme aktede ektie saemien koordineeremeorgaaneste lea naakede maam byöroe lihkebe salkehtidh.

Saemiedigkien mielen mietie byöroe ektie saemien kultuvrefoentem salkehtidh. Foente byöroe saemien reeremem utnedh, jñh Nöörje, Sveerje jñh Soeme byöroh dam ektesne finansieerdh. Tjuara organiseeremem jñh

vierhkivierhtieh lihkebe salkehtidh, jñh tjuara dam laavenjostosne darjodh Soemen Saemiedigkine jñh Sveerjen Saemiedigkine, jñh aaj sjohtehke ðejvieladtjigujmie jñh kultuvreetaatigujmie Saepmesne.

Saemiedigkie dam vihkeles barkoem jååhkesje maam Saemiaeraerie jñh Saemien tjehpiedæjjaraerie darjoeh juktie dam raastendåaresth tjeahpoe- jñh kultuvresuerkiem nænnoestidh jñh evtiedidh. Saemiedigkie sæjhta tjertestidh vihkele Saemiaeraerie jñh Saemien tjehpiedæjjaraerie nuekie mierieh daan raastendåaresth barkose åadtjoeh, jñh nasjonaale jñh noerhtelaanti orgaanh aaj dïedtem dan åvteste utnieh.

Saemiedigkie sæjhta tjertestidh vihkele dam raastendåaresth laavenjostoem saemien tjeahpoe- jñh kultuvresuerkesne nænnoestidh, jñh organisasjovnh goh Arktiske raerie jñh Noerhtelaanti ministereraerie haastasuvvieh vuartasjidh mej strategiji tjïrrh daate maahta dorjesovvedh fiereguhten diedtesuerkiej sisnjeli. Saemiedigkie sæjhta Arctic Arts Summitese vuesiehtidh goh akte vihkele arena kultuvrelaavenjostoem jñh sivijle seabradahkeevtiedimmiem Saepmesne nænnoestidh, men aaj Arktisesne aalkoeåålmegelperspektijvesne. Saemiedigkie dåårje aktem ihkuve tjaelemegoevtesem Arctic Arts Summitese tseegkedh, jñh dïhte Saapman biejesåvva.

Vuertesjh stoerretjåanghkoaamhtesem Saetniesvoete jñh likteme – tsegkie 2 Giele jñh lierehtimmie, gusnie lihkebe ållermaehteme nommeste jñh nommelaakeste.

Saemiedigkieraerien raeriestimmieh lissie råajvarimmide

Råajvarimmie 3.5 –Saemien medijagellievoete

Saemiedigkie kommisjovnen raeriestimmiem dåarjohte gusnie medijidie haasta medijagaptjemem aalkoeåålmegijstie jñh nasjonaale unnebelåhkøjste nænnoestidh.

Saemiedigkie kommisjovnen raeriestimmiem dåarjohte nænnoestimmien bijre noerhtelaanti medijalaavenjostoste juktie saemien medijafaalenassem dovne åarjel-, julev-, noerhte-, bidum-, upmeje- jñh skoltesaemien gielesne evtiedidh. Saemiedigkien mielen mietie byöroe aaj saemien sisvegem siejhmesaadtegestillemisnie krievvedh, jñh doh nasjonaale saadtegefaalehtæjjah SVT, YLE jñh NRK geoblokkingem saemien medijasisvegasse skubpieh goh raastendåaresth råajvarimmie.

Saemiedigkie kommisjovnen tjertestimmiem dåarjohte ihke joekoen vihkele medijafaalenassem maanide jñh noeride prioriteeredh, jñh seamma tjïjen hoksedh saemieh maehtieh saernieh jñh vihkeles bievnesh jïjtsh ietniengielesne åadtjodh.

Saemiedigkie ulmide jñh strategijide vuesehte bievnesisnie Dijreguedtije – Saemiedigkien bievnese saemien mediji bijre jaepeste 2023, mij ulmine åtna gellielaaketje medijafaalenassem saemien årroejidie hoksedh.

Saemiedigkien mielen mietie byöroe finansieeremem saemien medijidie nænnoestidh. Byöroe aaj ööhpehtæmman jñh dåårrehtæmman journalistijste sjiehteladtedh mej maahtoe saemien gielesne, kultuvresne jñh seabradahkejeliedisnie.

Saemiedigkien mielen mietie byöroe stuerebe salkehtimmiem saemien mediji bijre darjodh juktie daajroevåaromem saemien medijavoeti jñh daerpiesvoeti bijre nænnoestidh, laavenjostosne nasjonaale aktöorigujmie salkehtimmie- jñh dotkememahtoene. Aaj daerpies lissiehtamme dotkeminie saemien medijidie jñh medijatsiehkide.

Råajvarimmie 3.7 –Saemien gaarsjelimmie jñh jïjtjevyljehkevoete

Saemiedigkie dam joekoen stoerre barkoem jååhkesje maam jïjtjevyljehke siebrieh jñh organisasjovnh saemien kultuvre-, gaarsjelimmie- jñh darjomefaalenasasi åvteste darjoeh, mah sijjeh faalehtieh gusnie saemien gielem, tjeahpoem, kultuvrem jñh kultuvreaerpiem leara jñh nuhtjie. Seamma tjïjen Saemiedigkie vuajna daerpies abpe saemien jïjtjevyljehkevoete eaktoeh åadtjoeh jïjtjemse bæjjese bigkedh jñh jïjtjemse evtiedidh.

Saemien maanah jñh noerh leah meatan paraplyjeorganisasjovnen tjïrrh Sámi Valáštallan Lihttu (SVL) gaarsjelimmie goh juelkietjengkere, treavkah, åadtjestimmie jñh vuejemeråantjagahtjeme. Saemiedigkie tuhtjie joekoen vihkele saemien gaarsjelæmman sjiehteladtedh abpe Saepmesne, jñh daam jååhkesjidh goh akte

raastendåaresth barkoe misse daerpiess sjihteladtedh gaajhkine golme laantine mejnie SVL darjomh åtna. Saemien gaarsjelimmie lea vihkele aktijve maanide jïh noeride, identiteetese, gielese, kultuvrese jïh jearsoe ektievoetide. Saemiedigkie jïjtse gaarsjelimmielatjkoem åtna, jïh daerpiess dam guhkiebasse evtiedidh hijven mierieeaktoejgumie. Saemiedigkie buerebe mierieh daarpesje juktie gaarsjelimmielatjkoem bæjjese fulkedh.

Råajvarimmie 3.8 – Duedtie

Saemiedigkie meala duedtie lissiehtamme vierhtieh daarpesje juktie maehtedh kuvsjh jïh bihkedimmiem saemide faalehtidh mah sijhtieh duedtiem bååstede vaeltedh. Saemiedigkie tjuara nuekie vierhtieh utnedh guktie maahta dåvvomebarkoem jïh evtiedimmiebarkoem gorredidh.

Saemiedigkien mielen mietie lea daerpiess vielie dotkeminie jïh dokumentasjovnine duedteste, joekoen duedtieteknihi bijre mah leah tjarke aajhtoen nuelesne.

Saemiedigkie mielen mietie lea daerpiess jïjtse saemien vïnhtsevaarjelimmiejarngine mij edtja saemien vïnhtsebigkemeaerpievuekiem gorredidh, mij tjarke aajhtoen nuelesne.

Saemiedigkie meala aerpievuekien duedtieguedtjij byöroeh stipendh åadtjodh guktie maehtieh aerpievuekieh jïh daajroeh nuerebe vytnesjæjjide sertedh.

Saemiedigkien mielen mietie lea joekoen daerpiess jienebi ektie duedtievierhkiesijjiejgumie. Jïh joekoen daerpiess garreduedtien (moere/tjåervie) sisnjelen, jïh akte sijjie gusnie maahta aalhteminie giehtelidh. Saemiedigkie dagkerh vierhkiesijjieh daelie dåarjohte, men lissiehtamme vierhtieh disse daarpesje.

Saemiedigkie meala duedtie aaj tjuara bielie sjïdtedh kultuvreskuvli faalenassijste.

Kultuvremojhtesh

Saemiedigkie meala saemien kultuvremojhtesh leah gaarvanamme jåartaburrien kolonialiseeremen jïh daaroedhtemen gaavhtan. Jïjnïh kultuvremojhtesh aaj gaarvanamme stoerre staateles skilkehtassi gaavhtan, goh deepmesjimmie jaevrijste jïh jeanojste jïh vuetjemedajvh, mah dorjesovvin åvtelen saemien kultuvremojhtesh naan vaarjelimmie laaken tjïrrh utnin.

Saemiedigkien mielen mietie aaj vaenebh saemien kultuvremojhtesh gååvnesieh dan åvteste dah leah dajvine gusnie nasjonaale registreeremeprogramh eah leah gååvnesamme, jallh dan gaavhtan daajroe idtji gååvnesh dellie, lea dejtie registreereme goh mij akt jeatjah, goh norrøne/nöörjen kultuvremojhtesh. Aaj vaenebh saemien kultuvremojhtesh nasjonaale kultuvremojhtesedaatabaasesne.

Saemiedigkien mielen mietie byöroe dan åvteste sjihteladtedh saemien kultuvremojhtesh, gåetieh jïh histovrijem registreeredh jïh dokumenteeredh, åvtelen eantan jienebh gaarvanieh.

Råajvarimmie 3.9 Nasjonaale laakh jïh öörnegh mah saemien kultuvreaerpiem jïh jïjtjenænnoestimmiem gorredieh

Nasjonaale åejvieladtjij tjuerieh Saemiedigkien nænnoestimmiem stoerretjåanghkoeste jaepien 2007 reeremefaamoen bijre kultuvremojhtesi bijjeli jeakadidh. Saemiej reakta jïjtjenænnoestæmman sæjhta jiehtedh Saemiedigkien reeremefaamoe tjuara laaken mietie årrodh, jïh ij mieriedimmiem mietie. Daan biejjien nasjonaale åejvieladtjij maehtieh Saemiedigkiem bihkedidh mijjen reeremisnie saemiej kultuvreaerpeste. Tjuara nasjonaale programh jïh öörnegh kultuvremojhtesereeremasse jïh dåarjose sjihtedidh saemien kultuvremojhtesereeremasse jïh saemien kultuvremojhtesidie jïh gåetide. Tjuara leavloem biejedh maahtose saemien arkeologijesne jïh saemien kulturelle maahtose gosse saemien kultuvremojhtesh goerhteminie nasjonaale prosjekti jïh programmi sjïekenisnie.

Saemiedigkie åtna doh båarasommes giejh almetji minngesne Saepmesne leah bielie saemiej åvtehistovrijeste jïh kultuvreaerpeste, men daelie nöörjen fylhkentjïelth mah doh båarasommes kultuvremojhtesh Saepmesne reerieh. Saemiedigkie meala reeremen gaavhtan mij lea juakasovveme göökte guejmiej gaskem, dle annje åvtetje aejkiem jïh daajroem daaroedhtemen gaavhtan dassa, jïh Saemiedigkie aaj tjuara reeremefaamoem båarasåbpoe

saemien kultuvremojhtesi bijjeli utnedh.

Råajvarimmieh 3.10 Laavenjostoeoprojekth kultuvremojhtesi bijre laanteraasti dâaresth

Saemiej dajve gogkoe govlehtueviah lea ríjhkeraasti gâabpegen bielesne. Staate lea juhtijesaemiej kulturelle identiteetem jñh ektiedimmiem gâatomelaantese, maadtoeladtjide jñh sosijaale ektievoetese ríjhkeraasti dâaresth, nasjonaale identiteetigujmie molseme. Ektiedimmieh leah tsoepkenamme. Daate lea traavmah vadteme seabradahke- jñh indivijdenjieptjesne. Råajvarimmie jâáhkesje saemieh dajvese govlehtueviah ríjhkeraasti dâaresth.

Råajvarimmie 3.11 Nænnoes saemien kultuvremojhtesereeremem hoksedh

Saemiedigkie tjuaara dan stoeer árrodh guktie maahtha Saemiedigkien ráállam jñh faamoem gorredidh goh govlehtimmieinstaanse areaaleaamhtesinie, jñh ráálllesne goh reerije jñh bievnije saemien kultuvremojhtesijstie jñh gâetijste. 30 jaepieh mænngan jñjtse saemien kultuvremojhtesevaarjelimmie tseegkesovvi, kultuvremojhtesereereme abpe Saemiedigkesne lea seamma stoeredahkesne goh kultuvremojhtesereereme aktene fylhkentjieltesne.

Råajvarimmie 3.12 Ööhpehtimmiem jñh dotkemem saemien arkeologijesne tjáadtjoehtidh jñh nænnoestidh

Saemiedigkie meala hijven ööhpehtimmiefaalenasse saemien arkeologijesne lea daerpies jis edtja maehdedh barkijh saemien kultuvremojhtesereeremasse dáárrehtidh, jñh maehdedh orre daajroem saemien kultuvremojhtesi jñh histovrijen bijre dotkemen tjirrh sjugnedidh. Saemien kultuvremojhtesereereme barkijh daarpesje mah dovne ööhpehtimmiem saemien arkeologijesne utnieh jñh aaj gieledh jñh kulturelle maahtosne.

Råajvarimmie 3.13 Nasjonaale registreeremebarkoe jñh dokumentasjovnebarkoe saemien kultuvremojhtesijstie, gâetijste jñh histovrijeste

Saemiedigkie raereste nasjonaale barkoe dorjesávvva registreereminie jñh dokumentasjovnine saemien kultuvremojhtesijstie. Staate aajkojne átneme jñh aktijvelaakan hokseme sjaevehts árrodh saemien ávtetje aejkien bijre jñh dam áajaldidh, jñh ihke giejh saemiej minngesne skubpesovvin. Saemiedigkie meala teehpeme ávtetje aejkeste lea skaara daaroedehtemen gaavhtan, mij joekoem itmies konsekvensh saemide átneme, dovne seabradahke- jñh indivijdenjieptjesne.

Råajvarimmie 3.14 - Nammoehtimmie Várjjat siideste UNESCO:n veartenaerpielæstose

Ríjhkeantikvaare lea Kliijma- jñh byjresedepartementem juvnehtamme Várjjat siidam tjaeledh Nöörjen tentatijve læstosne veartenaerpiej bijjeli 2023. Saemiedigkieraerie KMD:em birrie daam darjodh. Aalkoeáålmegei kultuvrebyjrese lea unnebelåhkosne UNESCO:n veartenaerpielæstosne. Várjjat siidam veartenaerpielæstosne tjaeledh sæjhta viehkiehtidh aarvoem aalkoeáålmegei kultuvrebyjresijstie váájndehtedh, jñh vuesiehtidh saemieh leah European aajnehke aalkoeáålmege. UNESCO:n maalle læstose tjaaasovvedh jñh nammoehtæmman kreava reerenasse jñjtjevieltien dam vijriebasse prosessem tjirrehte. Saemiedigkie Stoerredigkiem birrie giehtjedidh Várjjat siida tjaaasávvva veartenaerpielæstosne.

Sámediggeráđđi – dievasčoahkkináššit - 005/24

SRD - mearrádus:

Saemiedigkie lea madtjele Saetniesvoete- jñh liktemekommissjovnen reektehtse lea naakenh daaroedehtemopolitihken skaarijste saemien kultuvrese jñh kultuvremojhtesidie tjierrestamme jñh dokumenteereme. Reektehtsen kapihtelisnie 19 Tjeahpoe jñh kultuvrehammoeh, jñh kommissjovnen 3. tsiehkien nuelesne: Kultuvre, kommissjovne lea sâemies råajvarimmieh raeriestamme juktie skaaride daaroedehtemen mænngan dávvodh. Naakenh dejstie råajvarimmijste leah vielie siejhme jñh bijjemes, men aaj sâemies tjoelkehkåbpoe råajvarimmieh. Saemiedigkie kommissjovnen råajvarimmieh lahteste, men aaj jñjtse

råajvarimmiegujmie daennie aamhtesisnie båata. Saemiedigkien råajvarimmieh leah daej suerkiej bijre; saemien kultuvremojhtesh, saemien medijah, saemien religijööse praksise jih voejkenevoete, saemien jijtjevyljehkevoete jih saemien gaarsjelimmie.

Stuerebe dâvvomebarkoe lea daerpies åvtelen maehete aelkedh liktemen bijre soptsestidh. Saemiedigkien mielen mietie gaajhkh saemieh byöroeh nuepiem åadtjodh bååstede vaeltedh dam maam daaroedehtemen gaavhtan dasseme. Vuesiehtimmien gaavhtan nuepiem åadtjodh lieredh duedtiem darjodh, voedtegh darjodh, saemien aerpievuekien beapmoem jurjiehtidh jallh sov maadtoen aerpievuekien vuelieh lieredh.

Saemiedigkie tjierteste saemien tjeahpoe- jih kultuvrejielede lea gellielaaketje, ræjhkoes jih raastendåaresth. Saemiedigkie tjeahpoe- jih kultuvresuerkiem jååhkesje goh sentraale jih vihkele dâvvoje vierhkievierhtie, men tjoerebe seamma tijken mujhtedh saemien tjehpiedæjjaj lea reakta tjeahpoem jijtsh premissine sjugniedidh, tjeahpoen jijtse gaavhtan, jih ij ajve goh dirrege dâvvomem jih liktemem buektiehtidh. Saemiedigkie dam vihkeles barkoem jååhkesje maam saemien tjehpiedæjjah jih kultuvrebarkijh leah dorjeme daaroedehtemem vuastalidh.

Saemiedigkie meala eaktoeh jih vierhtieh giehtelæmman jih reeremasse, mah leah viedteldihkie gorredæmman materijelle jih immaterijelle kultuvreaerpeste, eah leah nuekie saemien kultuvrem gorredidh. Dellie eevre daerpies Saemiedigkie jih saemien seabradahke dejtie daerpies vierhtide åadtjoeh guktie maehetie saemien kultuvrem gorredidh jih evtiedidh. Saemiedigkie dan åvteste gaskenasjonaale konvensjovni bijre måjhtajahta mah njoelkedassh barkose kultuvresuerkesne biejjeh, jih konvensjovni jih bæjhkoehimmiej bijre mah leah aalkoeåålmeji jih jijtjenænnoestimmien bijre.

Kommisjovne lea faatoes tjirrehtimmien dehtie nænnoestamme politihkeste vuaptastaheme jih digkiedamme. Dej minngemes jaepiej saemien tjeahpoe, kultuvre, kultuvreaerpie, medijah jih saemien perspektijvh ållesth jiene jienebe meatan vaaltasovveme stoerredigkiebievnesinie suerkesne; buerkiestimmie, men aaj mierine mah leah dan bijre maam Reerenasse sæjhta darjodh. Saemiedigkie lea madtjele dejnie, men vuajna annje vielie aajmene gosse lea dan guhkiebasse barkoen bijre, jih implementeeremen bijre destie. Saemiedigkie veanhtede Reerenasse daejnie guhkiebasse barka jih dam implementeerie, jih Saemiedigkiem meatan vaalta desnie gusnie sjyöhtehke.

Saemiedigkie gærhkoen liktemebarkoem jååhkesje mij juhtieminie daelie, jih tjierteste reektehtse lea saemien gærhkoejieledem, religijöositeetem jih voejkenevoetem vaenie ållermaaheme, jih dan åvteste byöroe dam teemam lihkebe goerehtidh.

Daate Saemiedigkien voestes gietedimmie kommisjovnen reektehtsistie. Sæjhta daerpies årrodh jienebi gietedimmiegujmie, gaskem jeatjah saemien institusjovnevaanoen bijre geograafeles dajvine, jih sæemies faagesuerkine - institusjovnegaehpie. Ij edtjh dan gaavhtan daam nænnoestimmien vuejnedh goh akte ållesth gietedimmie dâvvoemistie saemien tjeahposte, kultuvrehammojste jih kultuvremojhtesijstie.

Råajvarimmie 3.1 Vijries jih guhkies nasjonaale barkoe saemien kultuvrine goh bielie liktemebarkoste

Saemiedigkie kommisjovnen raeriestimmien dâarjohete akten vijries jih guhkies nasjonaale barkoen bijre saemien kultuvrine goh bielie liktemebarkoste. Saemiedigkie veanhtede maadthinfrakstruktuvre, kulturelle maadthmovre jih ellies beetnehvierhtieöörnegh tjuerieh saemien kultuvresuarkan tseegkesovvedh. Saemiedigkie daerpiesvoetese vuesehte ihke gaajhkh saemieh mah sijhtieh, maehetie nuepiem åadtjodh sijjen teehpeme kultuvren bijre lieredh desnie gusnie åroeh.

Saemiedigkie tjuaara vierhtieh åadtjodh råajvarimmieh dâastodh jih dejgujmie guhkiebasse barkedh, mejtie kommisjovne raereste, jih goh guhkiebasse barkoe Stoerredigkien gietedimmeste. Saemiedigkie dan åvteste veanhtadimmie lissiehtamme ekonomeles mieriej bijre åtna juktie maehetiedh saemien kultuvreinstitusjovnhn jih jijtsh dâarjoeöörnegh nænnoestidh jih evtiedidh, jih maehetiedh sjiehteladtedh ihke saemien tjehpiedæjjah jih kultuvrebarkijh hijven mierieeaktoeh jih evtiedimmienuepieh åadtjoeh.

Saemiedigkie meala Stoerredigkie byöroe vuarjasjidh tjielke veanhtadimmieh byögkeles giehtelæmman jih reeremasse biejedh mah meatan orreme daaroedehtiemisnie, dah tjuerieh prosessigujmie nierhkedh juktie vuejnedh guktie maehetie ovreaktam dâvvodh. Stoerredigkie, goh byjjesfaamoe mij beetnegh dâårje, mahta dâarjomeeaktoeh jih reektemekrievenassh byögkeles dâarjojde nuhtjedh, juktie njoelkedassh biejedh jeenjesh leah meatan, jih veanhtadimmiej bijre liktemebarkosne.

Saemiedigkie meala aktöörh mah dâarjoeöörnegh Nöörjesne reerieh pryövoeh jÿtsh daajroem saemien kultuvren jÿh tjeahpoen bijre lissiehtidh, guktie öörnegh maehtieh saemien tjeahpoe- jÿh kultuvresuerkien daerpiesvoeth gorredidh. Vijriebasse byöroeh representasjovnese vuartasjidh jÿh mejtie tjeahpoe jÿh kultuvre maehtieh meatan vaaltasovvedh strategijetjaatsegi- jÿh soekjesji sijse. Daesnie Saemiedigkie sæjhta aktöörh neebnedh mah dâarjoem joekedieh, dej gaskem: Kulturfondet, Kulturtanken, Kultuvredepartemente jÿh lÿhtsegh Norwegian Arts Abroad-viermesne.

Saemiedigkie raereste vuarjasjidh aktem sâarhts bihkedæjjam jallh kuvsjepaahkem hammoedidh nasjonaale jÿh regijonaale kultuvreinstitusjovni jÿh iedtjeladtjeorganisasjovni vööste tjeahpoe- jÿh kultuvresuerkesne, juktie mahtoelutnjemem saemien tjeahposne jÿh kultuvresne gorredidh.

Saemiedigkie daajra Stoerredigkie Bïevn. St.22 (2022-2023) Kunstnarkâr gïetedeminie. Jienebh buerkiestimmieh jÿh râajvarimmieh stoerredigkiebïevnesisnie mah leah sjyöhtehke râajvarimmieh dennie guhkiebasse barkosne kommisjovnen reektehtsinie. Saemiedigkie hijven dialogese Stoerredigkine aavode dan guhkiebasse prosessen bijre, jÿh tjïelke veanhtadimmieh âtna dovne don guhkiebasse barkose jÿh tjÿrrehtæmman râajvarimmijste bïevnesisnie.

Saemiedigkie dam barkoem jââhkesje maam saemien museumh jÿh nöörjen laavenjostoeaktöörh leah dorjeme barkosne Bââstede-prosjektine jÿh prosjektine Dâvvirat Duiskkas, mij edtja saemien vâarhkoeh Tysklaantesne goerehtalledh. Saemiedigkie âtna goh vihkeles daah prosjekth jâerhkieh jÿh guhkiebasse evtiesuvvieh ihke saemien daeverh bââstede seedtesuvvieh saemien ââlmegeasse, jÿh joekoen seremonijelle daeverh, EN:n bæjhkoehtimmien mietie aalkoeââlmegei bijre. Tjuara eensj goerehtallemem saemien vâarhkojste darjodh nöörjen jÿh âlkoelaanten museuminie.

Saemiedigkien mielen mietie tjuara produksjovnem, bïevnemem jÿh jaksoesvoetem saemien lidteratuvreste nænnoestidh.

Saemiedigkie tjierteste saemien immaterijelle kultuvreaerpie edtja jieljie kultuvreaerpie ârrodh daan biejjien jÿh bâetijen aejkien, jÿh daate tjuara raastendâaresth suerkine vuajnalgidh.

Saemiedigkie daerpiesvoetese vuesehte vierhkïevierhtide, mierieeaktojde jÿh reeremasse juktie saemien kultuvrebiehkïeh kulturelle misappropriasjovnen (bâajhtoeh vejtiestimmie) jÿh bâajhtoeh âtnoen vööste vaarjelidh.

Saemiedigkie nasjonaale âejvieladtji bijjemes diëdtese vuesehte juktie nuekie finansieeremem jÿh sjïehteladtemem gorredidh, guktie saemien immaterijelle kultuvreaerpie mahta jâerhkedh jielije kultuvreaerpine ârrodh aaj bâetijen aejkien.

Saemiedigkie âtna daerpies institusjonelle gâetine vuelide/joekide, jÿh mierieh tseegkemasse jÿh gïehtelæmman tjuerieh gorresovvedh. Byöroe aaj sjïehteladtedh joekemevuekiem jâerhkedh lissiehtamme daajroen jÿh jaksoesvoeten, jââhkesjimmien jÿh jealajehtemen tjÿrre ovmessie joekesmaaregielijste. Saemiedigkie jââhkesje vuelie/joekje lea tsiehkesne gusnie ij leah reaktide tjïelkestamme, jÿh dejnie tjuara jâerhkedh barkedh.

Râajvarimmie 3.2. Ekonomeles mierieh saemien kultuvrejïeliemidie- jÿh institusjovnode nænnoestidh

Saemiedigkie kommisjovnen raeriestimmiem dâarjohthe nænnoestimmien bijre dejstie ekonomeles mierijste saemien kultuvrejïeliemidie- jÿh institusjovnode.

Saemiedigkie rïektes saemien kultuvrelutnjemem veanhtede, naakede maam aaj lea âllermaahteme reerenassen tjaatsegisnie Hurdalplattformen, juktie seammavyörtegs ekonomeles mierieh jÿh evtiedimmienuepieh gorredidh saemien kultuvreinstitusjovnode, kultuvreorganisasjovnode jÿh tjïehpiedæjja- jÿh kultuvrebyjresidie. Akte maadthinfrastruktuvre, kulturelle maadthmovre jÿh ellies beetnehvierhtieöörnegh saemien kultuvresuarkan leah vihkeles eaktoeh.

Saemiedigkie jââhkesje saemien museumi nænnoes faageles maahtoem jÿh dam maam buektieh dotkemisnie, reeremisnie jÿh bïevniemisnie saemien historijeste jÿh kultuvreaerpeste. Byöroe gorredidh saemien museumh evtiedimmienuepieh jÿh nuekie kapitaalem jÿh vierhtieh utnieh sijjen seabradahkestillemem darjodh. Saemiedigkie aaj kommisjovnen haestemem dâarjohthe doh ekonomeles mierieh Ä'vv Saa'mi Mu'zei / Ä'vv skoltesaemien

museumasse nænnoestidh.

Saemiedigkie myöte institusjovnegaehpie gååvnese gusnie gellie saemien geograafeles dajvh jñh faagesuerkieh eah institusjovnh utnieh. Tjuara dejnie vielie barkedh dennie gukkiebasse barkosne reektehtsinie.

Råajvarimmie 3.3 Nasjonaale institusjovnh haestedh lihkebe laavenjostoem saemien institusjovnigujmie tseegkedh, jñh viehkiehtidh saemien kultuvrem vååjnedehtedh

Saemiedigkie kommisjovnem dåarjohte mij nasjonaale institusjovnh haasta lihkebe laavenjostoem saemien institusjovnigujmie tseegkedh, jñh viehkiehtidh saemien kultuvrem vååjnedehtedh.

Saemiedigkie sæjhtha vuaptastehtedh nasjonaale institusjovnh nasjonaale diedtine jñh seabradahkestilleminie, joe diedtem utnieh bievnemen åvteste saemien tjeahposte, kultuvreste jñh historvrieste, goh bielie Nöörjen kultuvreste, jñh dan åvteste Saemiedigkie veanhtede daate fulkesåvva. Daate maahta aaj faamosne årrodh institusjovnde regijonaale jñh voenges njeiptjesne.

Saemiedigkie åtna saemien institusjovnh goh hijven dåarjedæjjah dagkerh laavenjostojde, men dellie eaktojne åtna saemien institusjovnh dam daerpies kapasiteetem åadtjoeh guktie maehtieh dam lissiehtamme iedtjem jñh sjaavnjoeh laavenjostoem bijre illedh.

Saemiedigkie sæjhtha daerpiesvoetese vijries jñh gellielaaketje vierhkievierhtiej bijre tjuvtjedidh juktie saemien tjeahpoem jñh kultuvrem eevtjedh daennie laantesne jñh ålkoelaantesne. Saemiedigkie Stoerredigkiem birrie giehtjedidh daate diedte sjyöhtehe aktöörde tjeahpoe- jñh kultuvresuerkien sisnjelen biejesåvva, seamma tijjen goh Saemiedigkie tjuara laavenjostoeguejmine årrodh daennie barkosne.

Saemiedigkie daerpiesvoetese statistihkese, daajroereeblemasse jñh jaabnan analyside vuesehte, juktie maehthedh strategijh jñh ulmieh saemien tjeahpoe- jñh kultuvrejeliedasse hammoedidh båtijen aejkien. Saemiedigkie sæjhtha vuaptastehtedh aaj akte nasjonaale diedte nuekie daajroem jñh salkehtimmieh saemien tjeahpoe- jñh kultuvresuerkesne gorredidh.

Saemiedigkie goerehtallemprosjektese vuesehte mij daelie Kultuvredirektoraaten tjñrrh juhtieminie, laavenjostosne Saemiedigkine jñh Saemieraerine, jñh meala plearoh goerehtallemh byöroeh jaabnan dorjesovvedh. Byöroe aaj vuarjasjidh mejtie nasjonaale institusjovnh staateles beetnehvierhtiejgujmie byöroeh vååjnedehtemen jñh bievnemen bijre saemien tjeahposte jñh kultuvreste reektedh fierhten jaepien.

Saemiedigkie Kultuvreraeriem haasta åestemeöörnegem lidteratuvrese vijriedidh guktie dihte aaj lidteratuvrem feerhmie mij lea saemiengielesne tjaalasovveme.

Saemiedigkie gaajhkh byögkeles gærjagåetieh haasta saemien litteratuvrem jñh lidteratuvrem saemien tsiehkiej bijre jaksoes darjodh jñh dagkeres litteratuvrem eantan vielie vååjnedehtedh, jñh naemhtie viehkiehtidh daajroem jñh goerkesem saemien gielen, kultuvren jñh historvrijen bijre lissiehtidh.

Saemiedigkie haasta sjiehteladtedh ihke jienebh kultuvreskuvlh maehtieh saemien sisvegem jñh perspektijvem faalehtidh. Saemiedigkie tjerteste vihkele saemien maanah jñh noerh kultuvrefaalenassem jñtsh historvrijen bijre, jñh jñtsh tjeahpoen jñh kultuvrehammoej bijre åadtjoeh.

Saemiedigkie haasta sjiehteladtedh eantan jieniebidie saemien produksjovnde jñh sisvegasse Kulturelle skuvlevoessen jñh Kulturelle vaedtsemeklaahkan tjñrrh. Daate maahta lissiehtamme daajroem jñh goerkesem vedtedh, jñh gelliesårhts saemien kultuvrefaalenassh vijriesåbpoe evtiesuvvieh.

Råajvarimmie 3.4. Raastendåaresth laavenjostoem saemien kultuvren bijre nænnoestidh

Saemiedigkie kommisjovnen raeriestimmie dåarjohte aktem programmem evtiedidh mij gaskenasjonaale bievnemem aalkoeåålmege- jñh unnebelåhkoekultuvreste dåarjohte, viedteldihkie vuesiehtimmien gaavhtan Noerhtelaanti kultuvrefoentese. Saemiedigkie eaktojne åtna dihte reeremeorgaane mij veeljesåvva dam sjyöhtehe maahtoem åtna, jñh Saemiedigkie, nöörjensoemeladtjh/kveenah jñh skåajjesoemeladtjh meatan

vaaltasuvvieh programmem hammoedidh.

Saemiedigkie sæjhta raastendåaresth saemien laavenjostoem jåerhkedh saemien immaterijelle kultuvreaerpien bijre. Goerehtallemme jñh eventuelle læstoetjaleme saemien immaterijelle kultuvreaerpeste maehtieh bielne årrohd dagkeres laavenjostoste. Saemiedigkie sæjhta tjertestidh organisereme jñh finansieereme aktede ektie saemien koordineeremeorganeste lea naakede maam byöroe lihkebe salkehtidh.

Saemiedigkien mielen mietie byöroe ektie saemien kultuvrefoentem salkehtidh. Foente byöroe saemien reeremem utnedh, jñh Nöörje, Sveerje jñh Soeme byöroeh dam ektesne finansieeredh. Tjuara organiseremem jñh vierhkievierhtieh lihkebe salkehtidh, jñh tjuara dam laavenjostosne darjodh Soemen Saemiedigkine jñh Sveerjen Saemiedigkine, jñh aaj sjyöhtehke åejvieladtjigujmie jñh kultuvreetaatigujmie Saepmesne.

Saemiedigkie dam vihkeles barkoem jååhkesje maam Saemieraerie jñh Saemien tjiehpiedæjjaraerie darjoeh juktie dam raastendåaresth tjeahpoe- jñh kultuvresuerkiem nænnoestidh jñh evtiedidh. Saemiedigkie sæjhta tjertestidh vihkele Saemieraerie jñh Saemien tjiehpiedæjjaraerie nuekie mierieh daan raastendåaresth barkose åadtjoeh, jñh nasjonaale jñh noerhtelaanti orgaanh aaj diedtem dan åvteste utnieh.

Saemiedigkie sæjhta tjertestidh vihkele dam raastendåaresth laavenjostoem saemien tjeahpoe- jñh kultuvresuerkesne nænnoestidh, jñh organisasjovnh goh Arktiske raerie jñh Noerhtelaanti ministeraerie haastasuvvieh vuartasjidh mej strategiji tjirrh daate maakta dorjesovvedh fiereguhten diedtesuerkiej sijnjeli. Saemiedigkie sæjhta Arctic Arts Summitese vuesiehtidh goh akte vihkele areena kultuvrelaavenjostoem jñh sivijle seabradahkeevtiedimmiem Saepmesne nænnoestidh, men aaj Arktisesne aalkoeåålmegeperspektijvesne. Saemiedigkie dåårje aktem ihkuve tjaelemegoevtesem Arctic Arts Summitese tseegkedh, jñh dihte Saapman biejesåvva.

Vuartesjh stoerretjåanghkoaamhtesem Saetniesvoete jñh likteme – tsegkie 2 Giele jñh lierehtimmie, gusnie lihkebe ållermaehteme nommeste jñh nommelaakeste.

Saemiedigkieraerien raeriestimmieh lissie råajvarimmide

Råajvarimmie 3.5 –Saemien medijagellievoete

Saemiedigkie kommisjovnen raeriestimmiem dåarjohte gusnie medijidie haasta medijagaptjemem aalkoeåålmejistie jñh nasjonaale unnebelåhkojste nænnoestidh.

Saemiedigkie kommisjovnen raeriestimmiem dåarjohte nænnoestimmien bijre noerhtelaanti medijalaavenjostoste juktie saemien medijafaalenassem dovne åarjel,- julev-, noerhte-, bidum-, upmeje- jñh skoltesaemien gielesne evtiedidh. Saemiedigkien mielen mietie byöroe aaj saemien sisvegem siejhmesaadtegestillemisnie krievvedh, jñh doh nasjonaale saadtegefaalehtæjjah SVT, YLE jñh NRK geoblockingem saemien medijasisvegasse skubpieh goh raastendåaresth råajvarimmie.

Saemiedigkie kommisjovnen tjertestimmie dåarjohte ihke joekoen vihkele medijafaalenassem maanide jñh noeride prioriteeredh, jñh seamma tñjjen hoksedh saemieh maehtieh saernieh jñh vihkeles biävnesh jñjtsh ietniengiesne åadtjodh.

Saemiedigkie ulmide jñh strategijide vuesehte biävnesisnie Dijreguedtije – Saemiedigkien biävnesne saemien mediji bijre jaepeste 2023, mij ulmine åtna gellielaaketje medijafaalenassem saemien årroejidie hoksedh.

Saemiedigkien mielen mietie byöroe finansieeremem saemien medijidie nænnoestidh. Byöroe aaj ööhpehtæmman jñh dåårrehtæmman journalistijste sjehteladtedh mej maahoe saemien gielesne, kultuvresne jñh seabradahkejeliedisnie.

Saemiedigkien mielen mietie byöroe stuerebe salkehtimmie saemien mediji bijre darjodh juktie daajroevåaromem saemien medijavoeti jñh daerpiesvoeti bijre nænnoestidh, laavenjostosne nasjonaale aktöörigujmie salkehtimmie- jñh dotkememaahojne. Aaj daerpies lissiehtamme dotkeminie saemien medijidie jñh medijatsiehkide.

Råajvarimmie 3.7 –Saemien gaarsjelimmie j̄ih j̄ijtjevyljehkevoete

Saemiedigkie dam joekoen stoerre barkoem j̄āåhkesje maam j̄ijtjevyljehke siebrieh j̄ih organisasjovnh saemien kultuvre-, gaarsjelimmie- j̄ih darjomefaalenassi åvteste darjoeh, mah sijjeh faalehtieh gusnie saemien ḡielem, tjeahpoem, kultuvrem j̄ih kultuvreaerpiem leara j̄ih nuhtjie. Seamma t̄ijjen Saemiedigkie vuajna daerpies abpe saemien j̄ijtjevyljehkevoete eaktoeh åadtjoeh j̄ijtjemse bæjjese bigkedh j̄ih j̄ijtjemse evtiedidh.

Saemien maanah j̄ih noerh leah meatan paraplyeorganisasojvnen t̄jirrh Sámi Valáštallan Lihttu (SVL) gaarsjelimmie goh juelkietjengkere, treavkah, åadtjestimmie j̄ih vovejmeråantjagahtjeme. Saemiedigkie tuhtjie joekoen vihkele saemien gaarsjelæmman s̄jiehteladtedh abpe Saepmesne, j̄ih daam j̄āåhkesjidh goh akte raastendåaresth barkoe misse daerpies s̄jiehteladtedh gaajhkine golme laantine mejnie SVL darjomh åtna. Saemien gaarsjelimmie lea vihkele aktijve maanide j̄ih noeride, identiteetese, ḡielese, kultuvrese j̄ih jearsoe ektievoetide. Saemiedigkie j̄ijtse gaarsjelimmielatjkoem åtna, j̄ih daerpies dam gukkiebasse evtiedidh hijven mierieeaktoejgumie. Saemiedigkie buerebe mierieh daarpesje juktie gaarsjelimmielatjkoem bæjjese fulkedh.

Råajvarimmie 3.8 – Duedtie

Saemiedigkie meala duedtie lissiehtamme vierhtieh daarpesje juktie maehdedh kuvsh j̄ih bihkedimmiem saemide faalehtidh mah sijhtieh duedtiem bååstede vaeltedh. Saemiedigkie tjuara nuekie vierhtieh utnedh guktie maahta dåvvomebarkoem j̄ih evtiedimmiebarkoem gorredidh.

Saemiedigkien mielen mietie lea daerpies vielie dotkeminie j̄ih dokumentasjovnine duedteste, joekoen duedtieteknikhi b̄ijre mah leah tjarke aajhtoen nuelesne.

Saemiedigkie mielen mietie lea daerpies j̄ijtse saemien v̄inhtsevaarjelimmiejarngine mij edtja saemien v̄inhtsebigkemearpievuekiem gorredidh, mij tjarke aajhtoen nuelesne.

Saemiedigkie meala aerpievuekien duedtieguedtjijh byõroeh stipendh åadtjodh guktie maehhtieh aerpievuekieh j̄ih daajroeh nuerebe vytnesjæjjide sertedh.

Saemiedigkien mielen mietie lea joekoen daerpies jenebi ektie duedtievierhkiesijjiejgumie. J̄ih joekoen daerpies garreduetien (moere/tjåervie) sinjelen, j̄ih akte sijjie gusnie maahta aalhteminie ḡiehtelidh. Saemiedigkie dagkerh vierhkiesijjeh daelie d̄aarjohte, men lissiehtamme vierhtieh d̄isse daarpesje.

Saemiedigkie meala duedtie aaj tjuara bieline s̄j̄idtedh kultuvreskuvli faalenassijste.

Kultuvremojhtesh

Saemiedigkie meala saemien kultuvremojhtesh leah gaarvanamme j̄aartaburrien kolonialiseeremen j̄ih daaroedehtemen gaavhtan. J̄ijjnh kultuvremojhtesh aaj gaarvanamme stoerre staateles skilkehtassi gaavhtan, goh deepmesjimmie jaevrijste j̄ih jeanojste j̄ih vuetjemedajvh, mah dorjesovvin åvtelen saemien kultuvremojhtesh naan vaarjelimmie laaken t̄jirrh utnin.

Saemiedigkien mielen mietie aaj vaenebh saemien kultuvremojhtesh ḡååvnesieh dan åvteste dah leah dajvine gusnie nasjonaale registreeremeprogramh eah leah ḡååvnesamme, jallh dan gaavhtan daajroe idtji ḡååvnesh dellie, lea dejtie registreereme goh mij akt jeatjah, goh norrøne/nõörjen kultuvremojhtesh. Aaj vaenebh saemien kultuvremojhtesh nasjonaale kultuvremojhtesedaatabaesne.

Saemiedigkien mielen mietie byõroe dan åvteste s̄j̄iehteladtedh saemien kultuvremojhtesh, ḡåetieh j̄ih histovrijem registreeredh j̄ih dokumenteeredh, åvtelen eantan jenebh gaarvanieh.

Råajvarimmie 3.9 Nasjonaale laakh j̄ih õörnegrh mah saemien kultuvreaerpiem j̄ih j̄ijtjenænoestimmiem gorredieh

Nasjonaale åejvieladtjijh tjuerieh Saemiedigkien nænoestimmiem stoerretjåanghkode jaepien 2007 reeremefaamoen b̄ijre kultuvremojhtesi bijjeli jeakadidh. Saemiej reakta j̄ijtjenænoestæmman sæjhta jiehtedh Saemiedigkien reeremefaamoe tjuara laaken mietie årrodh, j̄ih ij mieriedimmiem mietie. Daan biejjien nasjonaale åejvieladtjijh maehhtieh Saemiedigkiem bihkedidh mijjen reeremisnie saemiej kultuvreaerpeste. Tjuara nasjonaale programmh j̄ih õörnegrh kultuvremojhtesereeremasse j̄ih d̄aarjose s̄j̄iehtedidh saemien

kultuvremojhtesereeremasse jñh saemien kultuvremojhtesidie jñh gâetide. Tjuara leavloem biejedh maahtose saemien arkeologijesne jñh saemien kulturelle maahtose gosse saemien kultuvremojhtesh goerehteminie nasjonaale prosjekti jñh programmi sjjekenisnie.

Saemiedigkie âtna doh bâarasommes giejh almetji minngesne Saepmesne leah bielie saemiej âvtehistovrijeste jñh kultuvreaerpeste, men daelie nõörjen fylhkentjñielth mah doh bâarasommes kultuvremojhtesh Saepmesne reerieh. Saemiedigkie meala reeremen gaavhtan mij lea juakasovveme göökte guejmiej gaskem, dle annje âvtetje aejkien jñh daajroem daaroedehtemen gaavhtan dassa, jñh Saemiedigkie aaj tjuara reeremefaamoem bâarasâbpoe saemien kultuvremojhtesi bijjeli utnedh.

Râajvarimmieh 3.10 Laavenjostoeprojekth kultuvremojhtesi bijre laanteraasti dâaresth

Saemiej dajve gogkoe govlehtueviej lea rñjhkeraasti gâabpegen bielesne. Staate lea juhtijesaemiej kulturelle identiteetem jñh ektiedimmiem gâatomelaantese, maadtoeladtjide jñh sosijaale ektievoetese rñjhkeraasti dâaresth, nasjonaale identiteetigumie molseme. Ektiedimmieh leah tsoepkenamme. Daate lea traavmah vadteme seabradahke- jñh indivijdenjjeptjesne. Râajvarimmie jââhkesje saemieh dajvese govlehtueviej rñjhkeraasti dâaresth.

Râajvarimmie 3.11 Nænnoes saemien kultuvremojhtesereeremem hoksedh

Saemiedigkie tjuara dan stoorre ârrodh guktie maahta Saemiedigkien rââllam jñh faamoem gorredidh goh govlehtimmieinstaanse areaaleaamhtesinie, jñh rââllesne goh reerije jñh bievnije saemien kultuvremojhtesijstie jñh gâetijste. 30 jaepieh mænngan jñjtse saemien kultuvremojhtesevaarjelimmie tseegkesovvi, kultuvremojhtesereereme abpe Saemiedigkesne lea seamma stoeredahkesne goh kultuvremojhtesereereme aktene fylhkentjñieltesne.

Râajvarimmie 3.12 Ööhpehtimmiem jñh dotkemem saemien arkeologijesne tjâadtjoehtidh jñh nænnoestidh

Saemiedigkie meala hijven ööhpehtimmiefaalenasse saemien arkeologijesne lea daerpies jis edtja maetedh barkijh saemien kultuvremojhtesereeremasse dâârrehtidh, jñh maetedh orre daajroem saemien kultuvremojhtesi jñh histovrijen bijre dotkemen tjñrrh sjugniedidh. Saemien kultuvremojhtesereereme barkijh daarpesje mah dovne ööhpehtimmiem saemien arkeologijesne utnieh jñh aaj gieleldh jñh kulturelle maahtosne.

Râajvarimmie 3.13 Nasjonaale registreerembarkoe jñh dokumentasjovnebarkoe saemien kultuvremojhtesijstie, gâetijste jñh histovrijeste

Saemiedigkie raereste nasjonaale barkoe dorjesâvva registreereminie jñh dokumentasjovnine saemien kultuvremojhtesijstie. Staate aajkojne âtneme jñh aktijvelaakan hokseme sjaevehts ârrodh saemien âvtetje aejkien bijre jñh dam âajaldidh, jñh ihke giejh saemiej minngesne skubpesovvin. Saemiedigkie meala teehpeme âvtetje aejkeste lea skaara daaroedehtemen gaavhtan, mij joekoen itjmies konsekvensh saemide âtneme, dovne seabradahke- jñh indivijdenjjeptjesne.

Râajvarimmie 3.14 - Nammoehtimmie Várjjat siideste UNESCO:n veartenaerpielæstose

Rñjhkeantikvaare lea Kliijma- jñh byjresedepartementem juvnehtamme Várjjat siidam tjæledh Nöörjen tentatijve læstosne veartenaerpiej bijjeli 2023. Saemiedigkieraerie KMD:em birrie daam darjodh. Aalkoeââlmegi kultuvrebyjrese lea unnebelâhkosne UNESCO:n veartenaerpielæstosne. Várjjat siidam veartenaerpielæstosne tjæledh sæjhta viehkiehtidh aarvoem aalkoeââlmegi kultuvrebyjresijstie vââjnedehtedh, jñh vuesiehtidh saemieh leah Europan aajnehke aalkoeââlmege. UNESCO:n maalle læstose tjaaalassovvedh jñh nammoehtæmman kreava reerenasse jñjtjevieltien dam vijriebasse prosessem tjñrrehte. Saemiedigkie Stoerredigkiem birrie giehtjedidh Várjjat siida tjaaalassâvva veartenaerpielæstosne.

Ealáhus- ja kulturlávdegoddi - 001/24

EKL - mearrádus:

Álggahus

Sámedikki ealáhus- ja kulturlávdegoddi lea meannudan ášši 001/24 Saemiedigkieraerien juvnehtimmie Tjeahpoe jñh kultuvrehammoeh/Duohtavuohtha ja soabadeapmi - Pilára 3: Kultuvra ja kulturmuittut. Lávdegoddi ovddida čuovvovaš evttohusa:

Evttohusat

Evttohus 1

Evttohusa ovddidan Norgga Sámiid Riikkasearvi (NSR) Ole-Henrik Bjørkmo Lifjell bokte. Lávdegotti miellahtut Norgga Sámiid Riikkasearvi (NSR) Mathis Nilsen Eira, Henrik Olsen, Sara Katrine Aleksandersen ja Helén Storelv-Rabone ja Johttisápmelaččaid listu (JSL) John Mathis Utsi dorjot.

Oktasaš evttohus áššái:

Lasseevttohus doaibmabidjui 3.1. Ođđa cealkka nuppi teakstaoasi lohppii:

Sámediggi oaidná dárbu dáiddafágalaš institušuvdnii gelbbolašvuodaloktema, arkiivva, dutkama ja oahpahusa várás mat odne váilot ollu dáiddasurggiin.

Rievdadusevttohus doaibmabidjui 3.1, čihččet cealkkaoassái:

Rievdaduvvo dás:

“ON:id eamiálbmotjulggaštusa mielde”

Rievdaduvvo dása:

"ON:a julggaštusa mielde álgoálbmotvuoigatvuođaid birra"

Lasáhusevttohus. Ođđa goalmát cealkkaoassi doaibmabidjui 3.4:

"Sámediggi oaivvilda ahte berrejit ásahuvvot vuosttašceahkkefálaldagat ja doarjjaortnegat mat nannejit sámi kultuvrra, gullelašvuoda ja searvevuoda riikkarájáid rastá, vai oktavuodaid riikkarájiid rastá sáhtá áimmahuššat ja ođđasit ásahit. Deaivvadanbáikkít sámi vuorasiidda ja nuoraide berrejit vuoruhuvvot."

Rievdadusevttohus ja lassievttohus doaibmabidjui 3.10:

Rievdaduvvo dás:

Sápmelaččaid guovllugullelašvuohtha rasttilda riikkarájiid. Stáhta lea lonuhan johttisápmelaččaid kultuvrralaš identitehta ja gullelašvuoda guohtoneatnamiidda, sohki ja sosiála searvevuhtii rastá riikkarájáid našunála identitehtaiguin. Báddi lea botkejuvvon. Dát lea dagahan servodatlaš ja individuála traumaid. Doaibmabidju dohkkeha sámiid gullelašvuoda riikkarájiid rastá.

Rievdaduvvo dása:

Sámiid gullelašvuohtha guovlluide ja ássamat rasttildit riikkarájiid. Stáhta lea lonuhan johttisápmelaččaid kultuvrralaš identitehta ja gullelašvuoda guohtoneatnamiidda, sohki ja sosiála searvevuhtii rastá riikkarájáid našunála identitehtaiguin. Báddi lea botkejuvvon. Dát lea dagahan servodatlaš ja individuála traumaid. Fertejit leat ovttasbargoprošeavttat rastá riikkarájáid mat registrerejit ja oainnusindahket rájáidrasttildeaddji geavaheami ja gullelašvuoda oktan kulturmuittuiguin, visttiiguin, ávnnaskeahkes kulturárbbi ja giela. Kulturmuittut ja visttit main lea rájáidrasttildeaddji historjá, leat dájvja joatkán iežaset geavahusa dáruiduhttima áigge ja sin rájáidrasttildeaddji historjá lea dahkkojuvvon oaidnemeahtumin. Dakkár kulturmuittut ja visttit fertejit maiddá

leat mielde dakkár prošeavttas ja daid rájáidrasttideaddji historjá ferte vuhtiiváldot. Doaibmabiju mihttomearrin ferte leat dohkkehit sámiid gullevašvuoda riikkarájiid rastá.

Rievdadusevttohus doaibmabiju 3.13 vuosttaš cealkagii:

Rievdaduvvo dás:

Sámediggi evttoha nationála áŋgiruššama go guoská sámi kulturmuittuid registreremii ja duodašteapmái.

Rievdaduvvo dása:

Sámediggi evttoha nationála áŋgiruššama go guoská sámi kulturmuittuid ja visttiid registreremii ja duodašteapmái.

Evttohus 2

Evttohusa ovddidan Bargiidbellodaga (BB) John Kappfjell. Bellodat sorjjasmeahtun áirras Jørn Are Gaski doarju.

Ollislaš evttohus sámediggeráđi evttohusa sadjái:

Sámediggi lea duhtavaš go Duohtavuoda- ja soabadankommišuvnna raporta lea čujuhan ja duodaštan muhtun dáruiduhttinpolitihka vahágiid sámi kultuvrii ja kulturmuittuide. Raportta kapihttalas 19 Dáidda ja kulturovdanbuktimat ja kommišuvnna pilára 3: Kultuvra vuolde lea kommišuvdna evttohan muhtun doaibmabijuid divvun dihtii vahágiid maid dáruiduhttin lea dagahan. Sámediggi deattuha ahte sámi dáidda- ja kultureallin lea girjái, rikkis ja rájáidrasttideaddji.

Sámediggi doarju kommišuvnna árvvoštallamiid ja doaibmabidjoevttohusaid. Sámediggi čujuha ahte raporta ii atte historjá ollislaš gova, ii ge sisttisoala ollislaš listtu doaibmabijuin mat sáhttet dahje dárbbasuvvojit divodeami ja soabaheami oktavuodas.

Evttohus 3

Evttohusa ovddidan Nordkalottfolket (NORD) Gry Hege J Warth. Lávdegotti miellahtut Nordkalottfolket (NORD) Ulf Tore Johansen ja Ingvild Maria Leifsdatter Haldorsen doarjuba.

Ollislaš evttohus sámediggeráđi evttohusa sadjái:

Dáidda ja kulturovdanbuktimat

Sámediggi lea duhtavaš go Duohtavuoda- ja seanadankommišuvnna raporta lea čuvgen ja duodaštan muhtun vahágiid maid dáruiduhttinpolitihka lea dagahan sámi kultuvrii ja kulturmuittuide. Raporta, erenoamážit 19. kapihttalas "Dáidda ja kulturovdanbuktimat" ja kommišuvnna 3. oasis "Kultuvra", evttoha doaibmabijuid maiguin sáhtášii giedahallat dáruiduhttima váikkusaid.

Muhtun dáin doaibmabijuin leat eanet oppalaččat ja bajit dási doaibmabijut, ja earát fas eanet konkrehta. Sámediggi lea buktán mearkkašumiid kommišuvnna doibmii ja lea maid evttohan sierra doaibmabijuid dán áššis. Dát čájeha Sámedikki áŋgiruššama ja dáhtu bargat ja dustet daid hástalusaid maid dáruiduhttinpolitihka lea dagahan. Sámedikki vástádusat ja iežas doaibmabijut deattuhit man deaŋalaš lea dohkkehit ja adresseret ovdeš áiggiiid eahpevuoggalašvuodaid go galgá ovddidit seanadeami. Dat lea deaŋalaš lávki sihkkarastin dihte sámi kultuvra ja kulturmuittut suodjaleami, árvvus atnima ja ovddideami boahtteáiggis.

Lea deaŋalaš mearkkašit ahte dát lea proseassa mii lea jođus, ja gáibida ain doaimmaid ja áŋgiruššama buot oasálaččain sihkkarastit ahte doaibmabijut čađahuvvojit beaktiit ja ahte olahit sávahahtti bohtosiid. Sámedikkis lea guovddáš rolla dán proseassas, sihke dego sámi kultuvrra jietnan ja rievdadusaid oččodeaddjin.

Sámediggi sádde nana signála min geatnegasvuoda birra suodjalit ja ovddidit sámi kultuvrra ja kulturmuittuid, ja min dáhtu bargat vai šaddá soabalašvuodha ja vuoiggalašvuodha. Doaivva lea ahte Sámedikki áŋgiruššamiin sáhtta birget hástalusaiquin maid dáruiduhttinpolitihka lea váikkuhan ja sámi kultuvrii sihkkarastit buoret boahtteáigi. Sámediggi dovddasta ahte sámi doaibmabijut, mat leat boahtán johtui maŋŋá go almmolaš dáruiduhttinpolitihka loahpahuuvui, leat dagahan dássehisvuoda sápmelaččaid gaskkas, maiddá kultursuorggis. Sámi kulturásahusaid ovddideapmi lea eanaš čohkkejuvnon guovlluide gos sápmelaččat leat oidnosis, ja guovllut gos sápmelaččat eai

leat nu oidnosis ja leat unnitlogus, leat ožžon unnit fuomášumi.

Sámi servodagat lea girjái, ja seamma guoská min oktasaš kulturárbaí. Danne lea dárbu nannet sámi kulturfálaldaga, erenoamážit mearragáttiin ja lulás guvlui, sihkkarastin dihte ahte buot sámi servodagat fátmastuvvojit ja adnojuvvojit árvvus.

Dát veahkehivččii njulget daid bonjuvuodaid maid dáruiduhttin lea dagahan, ja sihkkarastit ahte sámi kultuvra ja kulturárbi seailluhuvvo olles servodagas. Dat maiddáí ovddida sámi kultuvrra ipmárdusa ja árvvusatnima muđui álbmogii. Sámediggi ja sámi servodat fertejit oažžut vejolašvuoda addit buot sápmelaččaide ovttáárvosaš kultuvrralaš fálaldaga iežaset kulturárbbi vuodul, beroškeahhtá ássanbáikkis.

Doaimbidju 3.1 Viiddis ja guhkes áiggi nationála ángiruššan sámi kultuvrra ektui mii lea oassin soabahanbarggus Sámediggi doarju kommišuvnna evttohusa viiddis ja guhkes áiggi nationála ángiruššama sámi kultuvrra ektui mii lea oassin soabahanbarggus. Sámediggi vuordá ahte huksejuvvo vuodđostruktuvra, kultuvrralaš geađgejuolgi ja ollislaš ruhtadanortnegat sámi kultursuorgái. Sámediggi čujuha dárbut ahte buot sápmelaččat geat dan háliidit, galget oažžut vejolašvuoda oahppat iežaset massán kultuvrra birra doppe gos sii ássat.

Sámediggi áigu ovddidit evttohusa maid sáhtá heivehit viiddes ja guhkes áiggi nationála ángiruššamii sámi kultuvrra ektui.

Sámediggi ávžžuha Stuorradikki bidjat čielga vuordámušaid almmolaš instánssaide mat leat leamaš mielde dáruiduhttimin, vai sáhttet njulget boasttuvuodaid. Dát lea deatálaš lávki historjjálaš vearrivuodaid dohkeheamis ja njulgema oktavuodas.

Viiddisit oavvilda Sámediggi ahte aktevrrat mat hálddašit doarjjaortnegiid Norggas berrejit buoridit máhtuset sámi kultuvrra ja dáidaga birra. Dát sihkkarastáši ahte ortnegat sáhttet fuolahit sámi dáidda- ja kultursuorggi dárbbuid buorebut. Vuoi dien olaha, evttoha Sámediggi hábmet bagadusa dahje kursapáhka nationála ja regionála kulturásahusaide ja beroštupmiorganisašuvnnaide dáidda- ja kultursuorggis. Diet lea oassin sihkkarastime gelbbolašvuodaloktema mii guoská sámi dáidagii ja kultuvrii.

Sámediggi ballá ahte sámi perspektiiva dahje sámi kulturásahusat eai leat mielde nationála kulturángiruššamis. Sámedikkis leat vuordámušat dasa ahte Duohtavuoda- ja soabahankommišuvnna raporta čuovvoluvvo systemáhtalaččat boahhtevaš našuvnnaš ángiruššamiin.

Nubbi deatálaš suorgi lea sámi dávviriid máhcaheapmi sápmelaččaide, mat lea mielde nannemin ja ovdánahttimin min sámi kulturárbbi. Sámediggi rámda dan barggu maid sámi museat ja norgga ovttasbargoaktevrrat leat bidjan dakkár prošeavttaide go Bååstede-prošektii ja Dávvirat Duiskkas, ja ávžžuha eiseváldiid joatkit ja viidáseappot ovddidit dáid prošeavttaid.

Sámediggi oavvilda maiddáí ahte sámi girjjálašvuoda buvttadeapmi, gaskkusteapmi ja olahahhtivuohhta ferte nannejuvvot, ja ahte sámi girjjálašvuohhta buorebut ferte heivehuvvot doarjjaortnegiid maid eiseválddit hálddašit. Loahpas deattuha Sámediggi ahte sámi eahpeávnnaš kulturárbi galgá leat ealli kulturárbi sihke odne ja boahhteáiggis. Luohi dárbbáša ásašuslaš ruovttu ja rámmat dakkár ásašusa ásaheapmái ja doibmii. Sámediggi čujuha maiddáí dasa ahte sámi servodagat, ja maid Sámediggi, fertejit oažžut doarvái resurssaide áimmahuššat daid dárbbuid mat leat seailluhit ja ovddidit sámi kultuvrra ja dáiddaeallima.

Doaimbidju 3.2. Nannet ekonomalaš rámmaid sámi kulturealáhusaide- ja ásašusaide

Sámediggi doarju kommišuvnna evttohusa nannet ekonomalaš rámmaid sámi kulturealáhusaide- ja ásašusaide. Sámediggi vuordá duohta sámi kulturloktema, mii maiddáí lea namuhuvvon ráđđehusa Hurdal-julggastusas, sihkkarastin dihte ovttáárvosaš ekonomalaš rámmaid ja ovdánavejolašvuodaid sámi kulturásahusaide, kulturorganisašuvnnaide ja dáiddár- ja kulturbirrasiid. Guovddáš eavttut leat vuodđostruktuvra, kultuvrralaš geađgejuolgi ja ollislaš ruhtadanortnegat sámi kultursuorggi várás.

Sámediggi dovddasta ahte ollu sámi geográfalaš guovlluin ja fágasurggiin váilot ásašusat mat galggašedje leat. Dán ferte čuovvulit raportta viidáset meannudeamis.

Doaimbidju 3.3 Ávžžuhit nationála ásašusaide ásašit lagat ovttasbarggu sámi ásašusaiguin, ja leat mielde oainnusmahttimin, áimmahuššamin ja gaskkusteamen sámi kultuvrra

Sámediggi doarju kommišuvnna ávžžuhusa nationála ásašusaide ásašit lagat ovttasbarggu sámi ásašusaiguin ja leat mielde oainnusmahttimin sámi kultuvrra.

Sámedikki mielas leat sámi ásašusat buorit váikkuheadjit dakkár ovttasbargui, muhto eaktuda ahte sámi ásašusat nannejuvvojit vai kapasitehta dáfus nagodit dustet beroštumi lassáneami ja ovttasbargo sávaldagaid.

Doaimbidju 3.4. Nannet rájaidrasttideaddji ovttasbarggu sámi kultuvrra hárrái

Sámediggi doarju kommišuvnna evttohusa ráhkadit prográmma mii doarju álgoálbmot- ja minoritehtakultuvrra

gaskkusteami riikkaidgaskasaččat, ja mii čatnasa ovdamearkka dihtii Davviriikkaid kulturfondii ja Davviriikkaid ráddái. Sámediggi eaktuda ahte válljejuvvon hálddašanorgánas lea relevánta gelbbolašvuohta, ja ahte Sámediggi, norggasuopmelaččat/kveanat ja vuovdesuopmelaččat váldojuvvojit mielde ráhkadit prográmmaid dán ulbmilii.

Sámedikki evttohus dievasmahtti doaibmabijuide

Doaibmabidju 3.5 - Sámi mediavalljivohta

Sámediggi doarju kommišuvnna evttohusa ávžžuhit media nannet mediaalmuhemiid álgoálbmogiid ja nátionála minoritehtaid birra.

Sámediggi doarju kommišuvnna evttohusa nannet davviriikkalaš mediaovttasbarggu ovddidan dihtii sámi mediafálaldaga, sihke máttá-, julev-, davvi-, bihtán-, ubmi- ja nuortalašgillii.

Sámediggi doarju kommišuvnna čujuhusa ahte lea erenoamáš deatalaš vuoruhit mediafálaldagaid mánáide ja nuoraide, ja seammás sihkkarastit ahte sápmelaččat ožžot ođđasiid ja deatalaš dieđuid iežaset eatnigillii.

Sámediggi oaivvilda viidáseappot ahte galggašii vuhtiiváldit sápmelaččaid geat leat dárogielagat, nu go ovdamearkka dihte oážžut sámegeiel ođđasiid tekstejuvvot ja eará sámegeiel prográmmaid dárogillii. Dát lea hirbmat dehálaš dovdat fáttmasteami sápmelašvuhtii.

Sámedikki evttohus dievasmahtti doaibmabijuide

Doaibmabidju 3.6 - Duodji

Duodji, sámi giehtaduodjeárbevierru, ovddasta rikkis seaguhusa eahpeávnnaš ja ávnnaš kultuvrra, lassin sámi ealáhusgeainnu eahpeávnnaš kultuvrran, lea duodji ealli árbevierru mii sirdojuvvo buolvvas buvvii. Dat sisttisdoallá čiekŋalis máhtu ja čehppodaga, ja dat čájeha sámi identitehta ja kultuvrra ja das lea nanu čatnaseapmi sámegeillii. Materiálalaš kultuvrran lea duodji konkrehta ja gieđahalli. Dasa gullet biergasat ráhkaduvvon muorrás, čoarvvis, náhkis ja eará ávdnasiin. Dát biergasat, ležžet dal biktasat, reaiddut dahje dáiddaduojit, leat fysalaš manifestašuvnnat sámi kultuvrii ja historjái.

Sámediggi deattuha ahte dieid beliid duojs lea dárbu bisuhit ja ovddidit. Dát mearkkaša ahte dárbbášuvvo eanet oahpahus, gaskkusteapmi, dutkan ja ovddideapmi. Sámediggi oaivvilda ahte ferte álggahuvvot bargu fáttmastit Duodjeinstituhta UNESCO-krediterejuvvon ii-stáhtalaš organisašuvdnii eahpeávnnaš kulturárbbi várás Norggas. Go lea UNESCO-akkrediterejuvvon organisašuvdna addá duodjái stuorát riikkaidgaskasaš ja nátionála dohkkeheami, mii fas sáhtá leat mielde lokteme kulturárbbi dihtomiellalašvuođa ja áddejumi.

Sámedikki mihttemearri lea maiddá ovdánahttit duoji ealáhussan, mas duoji sáhtá buvttadit ođđáigásaš veahkkeneavvuiguin.

Sámi luonddudoallokultuvra ferte ođđasit ásahit

Árbevirolaš sámi, kvena ja vuovdesuopmelaččaid servodagat elle lahka, ja ledje sorjavaččat luonddus ja dain resursain maid sáhtte ávkástallat. Daid galggaš ávkástallat govttolaččat ja dárbbu mielde, ii fal vuovdnášvuođa dihte. Sámegeielain ii leat doaba "luondu" dárogieala áddejumis, iige dat earut luonddu kultuvrras, erohussan das mii lea vuodđun oarjemáilmi áddejumis. Jurdda lea ahte lea dásseárvosaš gaskavuoha gaskal olbmo ja luonddu. Diet lea čuvvon sámi kultuvrra ođđa áigái. Gullevašvuohta lundui lea nu nanus ahte das ii leat gažaldat ge. Olles máilmmigovva lea vuodđuduvvo luonddu gullevašvuhtii, mii eatnasiidda lea eallinmoktan.

Mii eallit ođđáigásaš eallima, muhto oassin sámi ođđáigásaš eallimis lea beassan ja gullevašvuohta lundui mávssoleamos resursa ollu sápmelaččaide. Riggodat mihtiduvvo das mot beassá ávkástallat ja geavahit daid luondduriggodagaid mat gávdnojit, iige ekonomalaš buriin. Váilevaš dárogielat doahpaga geažil dasa, atnit mii viidásit doahpaga "luonddugeavahankultuvrra" dan kultuvrii ja máilmmigovvii mat nannosit čatnasit lundui ja daidda valljodagaide mat gávdnojit.

Erohus gaskal sámi ja dáža áddejumi meahccealáhussain ja -geavaheamis lea buktán váikkuhusaid sámi resursageavaheapmái, ja nu maiddá sámi kultuvrii. Hálddašeapmi sirre "luonddueanadaga" gaska, mii mearkkaša ahte doppe ii leat olmmoš. Dát lea rivven sápmelaččain ja kveanain vejolašvuođa sihke iežaset ávkástallanguovluide, muhto maiddá vejolašvuođa ovddidit ealáhussaid luondduriggodagaid vuodul.

Sámi luonddugeavahankultuvrras lea luondu, suodjaleapmi ja geavaheapmi lávga čadnon oktii. "Geavaheapmi lea buoremus suodjalanvuohki" lea čađahuvvon buolvvas buvvii - mii váldit vára luonddus, seammás go mii ávkástallat ja geavahit dan vuoinnasteapmái, hárbhallamii ja sosiála arenai. Sámi kulturáddejumi mielde ii leat luonddugeavaheapmi oassin dárogieala sánis "rekreasjon" dahje "forlystelse". Dat lea deataleabbo ja duodalaččabut go dat mearrida iežas historjái ja identitehta, ja iežas ipmárdusa sápmelažžan. Váikko giella ja gárvodeapmi jávkka, de stáhta ii nagodan jávkkadit luonddugeavahankultuvrra. Dat eallá ain, vaikko lea hui váttis dilis.

Sámi luonddudoallu lea maiddá unnán rievadan eanadaga historjjálaš geavaheami bokte, ja lea guođđán unnán oinnolaš luottaid, ja guovllut klassifiserejuvvojit ja suodjaluvvojit dego "luonddueanadahkan. Sámiid iežaset luonddugeavahankultuvrra geavaheapmi ja suodjaleapmi lea mielde váldime sis eret vuoigatvuodaid iežaset luondduguovlluide.

Norgga eiseválddit eai váldde guovlluid hálddašeamis olus vuhtii sámi iige kveana resursageavaheami ja daid boares vieruid mat leat vuodđun. Guhkit áiggi badjel lea dát heađuštan vejolašvuoda sihke sámi ja kveana meahcásteapmái ja boares vieruide. Sihke sámiid ja kvenaid meahcceresursageavaheapmi lea unnán dutkojuvvon suorgi.

Kommišuvnna mandáhta dadjá ahte "Kommišuvdna galgá atnit vuodđun dan dutkama mii juo gávdno dán suorggis ja bidjat dán váldovuodđun iežas ovddideapmái". Kommišuvnna bargui lea leamaš hástalus dat go stuorámus oassi dáláš dutkamiin ja raporttain giedahallet davvisámiid dili, ja gáldovuodđu lea unnit kvenaid, vuovdesuopmelaččaid, julev- ja lullisámi birra. Dát guoská erenoamážit dálá servodatdilliide, gos gáldoávdnasat leat eanemusat davvisámi dilálašvuodaid birra.

Kommišuvdna lea geahččan ovdáneami ja čjuha dasa ahte meahccegeavaheapmi ja dan hálddašeapmi ain lea riidduvuloš fáddá sámiid ja kvenaid ja Norgga luondduhálddašeami gaska, muhto ahte luonddugeavaheapmi ain gávdno dego kultuvrralaš práksisan. Dat leat doaimmat mat čiekŋalit leat čadnon báikkálaš didolašvuhtii ja mat leat mielde hábmeme gullevašvuoda etnikkalaš searvevuhtii. Dán lágan ávkástallama bokte čadnojuvvo vássánáigi dadistaga eanet uhkiduvvon dálááigái, ja lea mielde vuodđudeamen ja duodašteamen kultuvrra ja identitehta sihke sámiid ja kvenaid gaskkas.

Dáruidduhttin sáhtá dáhpáhuvvat almmá ahte dat dárbbáša leat boadusin dihtomielalaš politihkalaš doaimmain. Luonddugeavahankultuvrra sikkobealde leat mii oaidnán sihke lágaid, hálddašanvuogádaga ja mánggalágan máilmmigova ja kulturáddejumi, mii lea rivven sámiin beassama ja vuoigatvuoda geavahit iežaset resursaguovlluid.

Sámediggi áigu ovddidit doaibmabijuid mat ovddidit sámi máilmmigova ja fuolahit sámi luonddugeavahankultuvrra. Evttohusat bohtet maiddá ávkin olles regiovna álbmogii, go lágas ii sáhte earuhit etnikkalašvuoda.

Vaikko kommišuvdna lea vuđolaččat guorahallan dán, de ii leat kommišuvdna válljen ovddidit doaibmabijuid njulget dán eahperievtti maid sámi luonddugeavahankultuvra vásiha odne. Danne áigu Sámediggi ovddidit sierra doaibmabijuid sámi luonddugeavahankultuvrra oktavuodas.

Doaibmabidju 3.7 Sámi dásseárvosaš meahcásteapmi ferte nannejuvvot lága bokte, dahje lotnolassii eará lágaiquin.

Luonddugáhtten lea mearrideaddji oassi min oktasaš rahčamušas sihkkarastit ceavzilis boahteáiggi. Dás lea sáhka eanet go dušše eanadagaid ja šlájaid suodjaleamis. Das lea maiddá sáhka sámi kultuvrra eallinvuoda suodjaleamis.

Sámediggi oaivvilda ahte ferte lága bokte mearriduvvot seammaárvosaš vuoigatvuodta sámi meahccegeavaheapmái, áinnas sierra meahccelága bokte.

Doaibmabidju 3.8 Sámi luonddugeavahankultuvra ferte dohkkehuvvot guoddi luondduhálddašeapmin
Lea čadmanni ahte sámi luonddugeavahankultuvra ii gozihuvvo norgalaš luondduhálddašeamis dán láhkai. Dát lea meannuduvvon pilára 5: Doaibmabijuid čadaheapmi 5.4 ja 5.5.

Doaibmabidju 3.9 Lágaid ođasmahttin

Mánnga lága eai vuhtiiváldde sámi luonddugeavahankultuvrra ja danne fertejit rievdaduvvot, ja mángga oktavuodas ii dávis láhkaásahus olbmuid riekteáddejupmái.

Ii leat eahpáduš das ahte mohtorjohtalusláhka lea dáruidduhtán árbevirolaš meahcásteami sihke sámiid ja kvenaid gaskkas, ja nu maiddá dáruidduhtán kulturdoaimmaheami. Dálá mohtorjohtalusnuolggadusaid lea dárbu rievdatit vai sihkkarastá báikkálaš árbevirolaš geavaheddjiide vuoigatvuoda ja vejolašvuoda vuodjit mohtorfievrruiguin meahcis, báikkálaš meahccegeavaheami oktavuodas. Sámediggi oaivvilda earret eará ahte mohtorjohtolatláhka ferte dohkkehit ássiid vuoigatvuodaid ja dohkkehit sámi geavaheami vuodđun go galgá suovvat veahkkeneavvuid main lea mohtor geavahit luondus.

Mohtorjohtaluslága rievdadeamis ii leat mearkkašupmi sámi ja kvena kultuvrii jus eai leat dárkilis ja čielga vuoigatvuodas meahcástit maiddá ođđaáigásaš veahkkeneavvuiguin. Jus eat oaččo ruovttoluotta daid vuoigatvuodaid maid leat massán, de šaddá mohtorjohtalusláhka ain ovdamearkan sámi ja kveana kultuvrra vealaheapmái ja billisteapmái maid mii leat juo oaidnán logiid jagiid.

Plána- ja huksenláhka lea sihke viiddis ja dárkil, ja dađi bahábut dat ii fuolat omd. mearrasámi ássanvuogiid. Gáddeavádatmearrádušat hehttejit mearrasámi servodagaid hukset ássan- ja eallinvisttiid meara lahka. Dáinna

lágiiin heađuštuvvo mearrasámiid árbevirolaš ássan- ja eallinvuohki.

Sámediggi bivdá ahte plána- ja huksenláhka fuolaha sámi luonddugeavaheami ja sámi ássanminstariid. Luonddušláddjivuodálága heajos váikkususat sámi luonddukultuvrrageavaheapmái leat válddahallon pilára 5, doaimbabiin 5.4 ja 5.5.

Sámediggi bivdá ahte dakkár lágat go mohtorjohtolatláhka, Luonddušláddjivuodáláhka, plána- ja huksenláhka fertejit rievdaduvvot, implementeret ja dohkkehit sámi luonddugeavahankultuvrra, ja jávkadit njuolggavealaheaddji láchkavuoduid.

Dásseárvu boazodoalus

Sámi nisssonolbmui lea guhkes historjá boazodoalus. Árbevirolaččat leat nisssonolbmot leamaš nannosat boazodoalus, ja sis lea leamaš vuogitvuohka atnit iežaset bohccuid. Maŋŋel go boazodoalloláhka rievdaduvvui 1978, de bidjoje boazodollui konsešuvdnagáibádusat ja evttohuvvui rievdaduvvot dainna lágiiin ahte galggai leat lohpi dušše okta mearka bearraša nammii, mii lei oiddolaš dievdoolbmuide, eanandoalu málle mielde. Dát mielddisbuvttii ahte nisssonolbmuid oassi ja nisssonolbmuid árvu boazodoalus njiejai. Dát lea ovdamearkan dasa mo struktuvrrat maŋŋá dáruiduhttinpolitihka, maiddá maŋŋá go aktiivvalaš dáruiduhttinpolitihkka lea loahpahuvvon, geahnohuhttet sámi kultuvrra ollislaččat.

Vuoŋŋalašvuohka ja sámi máilmmigovva

Vuoŋŋalaš árvvut leat dehálaš oasit sámi ja kvena identitehtas, sihke dearvvašvuoda, divššu ja fuolahusa dáfus - ja maiddá oassin min eallinvuogis ja máilmmigovas, mas luondu lea guovddážiis. Dasa lassin lea sámiin olu sámi guovlluin ain nana oktavuohka lundui ja vuoŋŋalašvuhtii.

Risttalašvuohka, ja erenoamážit lestadianisma, lea nanus. Olbmui lea oppalaččat lagaš oktavuohka iežaset oskui. Seammás lea kristtalašvuohka leamaš mielde njeaidimin ollu dain luondduoskkuin mat gávdnojedje.

Luondduosku lea maid čavga oktavuodas min luonddugeavahankultuvrrain. Ollu sámiid psykososiála dearvvašvuohka vuhtiiváldo dávjá go lea oktavuohka luondduin. Garra dáruiduhttima geažil ja girku doaimmaid geažil, de mis leat ain sihke tabu ja heahpatvuohka čadnon ollisteaddji ja árbevirolaš dikšunvugiide, lassin árbevirolaš medisiidnii.

Sámi árbevirolaš vuoŋŋalašvuohka ferte dohkkehuvvot ja oažžut seamma ovdánanvejolašvuodaid go risttalašvuohka.

Evttohus 4

Evttohusa ovddidan Ovddádusbellodaga (FrP) Arthur Tørfoss.

Ollislaš evttohus sámediggeráđi evttohusa sadjái:

Raporta Duohtavuohka ja soabadeapmi - vuoddu čoavdit dáruiduhttinpolitihka ja vearrivuoda sápmelaččaid, kvenaid/norggasuopmelaččaid ja vuovdesuopmelaččaid vuostá addá vuđolaš geahčastaga dáruiduhttinhistorjjás. Raporta addá nanu vuodu vai norgga eiseválddit ja earát sáhttet bargat dáruiduhttinpolitihkain.

Raporta váldojuvvo muđui diehtun.

Lávdegotti ráva

Lávdegottis eai leat eanet evttohusat ja rávve Sámedikki mearridit čuovvovaččat: Sámediggi doarju muđui sámediggeráđi árvalusa.

Sámedikki dievasčoahkkin_009/24

Aamhtese eelki 07.03.24 ts. 11.02.

Jienestimmie

39 tjirkijjstie allesth 37 lin stieresne. Jienestimmie daan öörnegen mietie dorjesovvi:

- Raeriestimmie 4 heajtasovvi 36 jienestimmiejgumie 1 vööste
- Raeriestimmie 2 heajtasovvi 29 jienestimmiejgumie 8 vööste
- Raeriestimmie 3 heajtasovvi 30 jienestimmiejgumie 7 vööste
- Raeriestimmie 1 nænnoestamme sjïdti 21 jienestimmiejgumie 16 vööste
- Jieleme- jïh kultuvremoenchtsen juvnehtimmie nænnoestamme sjïdti 21 jienestimmiejgumie 16 vööste

Tjåanghkoegærjalissiehtasse

Torill Bakken Kåven, Nordkalottfolket, daam tjåanghkoegærjalissiehtassem böökti:

Tjåanghkoevtehe lea gïetedimmesne reektedamme gosse aamhtesereerije stoerretjåanghkosavkan sistie vaadtsa, dellie daate hijven dåemiedimmien vööste strijrie, v. § 21 tjåanghkoeeöörnegisnie. Aaj reektedi vaestiedasse idtjï replihkide vadtasovvh.

Ij leah mejtegh Saemiedigkien tjåanghkoeeöörnegisnie mij stuvrie tjirkije tjuara Saemiedigkien stoerresavkesne tjahkasjidh digkiedimmiem fulkedh. Unnemes 2005 raejeste lea maahteme digkiedimmiem fulkedh jïjtsh kontovrijstie, haalleste jallh straajmadimmien tjïrrh, bieleden gâessie gih dam reektedamme goh daate hijven dåemiedimmien vööste strijrie, mejtie lea aamhtesereerije jallh ij. Daate aaj væjsehke, dan åvteste daamtaj lea daerpies medijigumie soptsestidh, ovnessie aamhtesinie rååresjidh, vielie bëvnesh aamhtesen bëjre reebledh mij gïetesåvva. Seammalaakan lea faamosne saemiedigkieraaran, mij tjåanghkoeeöörnegen mietie aaj tjåanghkoedïedtem stoerretjåanghkosne åtna.

Nordkalottfolket lea aarebi aamhtesisnie daennie stoerretjåanghkosne nyöjhkesovveme tjåanghkoegærjalissiehtassem deelledh juktie tjïelkestidh mannasinie ij leah meatan digkiedimmesne. Aamhtesisnie 05/20 lea lahtestamme meatan årrodh digkiedimmesne lea ajve akte reakta maam åtna, ij akte dïedte, jïh dan gaavhtan nyöjhkesovvi tjåanghkoegærjalissiehtassem deelledh disse. Daelie libie bääjhtoeh tsiehkesne, mijjïeh reektedimmiem åadtjobe maam joem darjodh misse ibie dïedtem utnieh darjodh, jïh seamma argumentasjovne stoerretjåanghkoevtehkistie åtnasåvva Nordkalottfolket vööste.

Håalomelæstoe jïh replihkevåaroe

	Lahtese	Replihke
1	Ulf Tore Johansen, aamhtesereerije	
2	Gry Hege J. Warth	Henrik Olsen
		Runar Myrnes Balto
		Maren Benedicte Nystad Storslett
3	Arthur Johan Tørfoss	Beaska Niillas
4	Per Mathis Oskal	Beaska Niillas
	Per Mathis Oskal	
5	Ole-Henrik Bjørkmo Lifjell	
6	Beaska Niillas	Ronny Wilhelmsen
	Beaska Niillas	
7	Mathias Eilert Olsen	
8	Henrik Olsen	
9	Maja Kristine Jåma	
10	Maren Benedicte Nystad Storslett	
11	Runar Myrnes Balto	
12	Ronny Wilhelmsen	Beaska Niillas

		Vidar Andersen
		Maren Benedicte Nystad Storslett
	Ronny Wilhelmsen	
13	Elisabeth Erke	Ronny Wilhelmsen
		Ann-Elise Finbog
	Elisabeth Erke	
14	Sara Katrine Aleksandersen	
	Toril Bakken Kåven, tjåanghcoeöörnegasse	
15	Ronny Wilhelmsen	Elisabeth Erke
		Beaska Niillas
	Ronny Wilhelmsen	
	Toril Bakken Kåven, tjåanghcoeöörnegasse	
	Beaska Niillas, čeahkinortnegii	
	Toril Bakken Kåven, tjåanghcoeöörnegasse	
	Beaska Niillas, tjåanghcoeöörnegasse	
	Tom Sottinen, tjåanghcoeöörnegasse	
	Toril Bakken Kåven, tjåanghcoeöörnegasse	
16	Ulf Tore Johansen, aamhtesereerije	

DC - mearrádus:

Saemiedigkie lea madtjele Saetniesvoete- jñh liktemekommissjovnen reektehtse lea naakenh daaroedehtemopolitihken skaarijste saemien kultuvrese jñh kultuvremojhtesidie tjertestamme jñh dokumenteereme. Reektehtsen kapihtelisnie 19 Tjeahpoe jñh kultuvrehammoeh, jñh kommissjovnen 3. tsiehkien nuelesne: Kultuvre, kommissjovne lea sãemies rãajvarimmieh raeriestamme juktie skaaride daaroedehtemen mænngan dãvvodh. Naakenh dejstie rãajvarimmijste leah vielie sjejhme jñh bijjemes, men aaj sãemies tjyölkehkbpoe rãajvarimmieh. Saemiedigkie kommissjovnen rãajvarimmieh lahteste, men aaj jñjtse rãajvarimmiejgumie daennie aamhtesisnie bãata. Saemiedigkien rãajvarimmieh leah daej suerkiej bijre; saemien kultuvremojhtesh, saemien medijah, saemien religijjõose praksise jñh voejkenevoete, saemien jñjtjevyljehkevoete jñh saemien gaarsjelimmie.

Stuerebe dãvvomebarkoe lea daerpies åvtelen maethebe aelkedh liktemen bijre soptsestidh. Saemiedigkien mielen mietie gaajhkh saemieh byöroeh nuepiem åadtjodh bãåstede vaeltedh dam maam daaroedehtemen gaavhtan dasseme. Vuesiehtimmien gaavhtan nuepiem åadtjodh lieredh duedtiem darjodh, voedtegh darjodh, saemien aerpievuekien beapmoem jurjiehtidh jallh sov maadtoen aerpievuekien vuelieh lieredh.

Saemiedigkie tjerteste saemien tjeahpoe- jñh kultuvrejielede lea gellielaaketje, rãajhkoeh jñh raastendãaresth. Saemiedigkie tjeahpoe- jñh kultuvresuerkiem jãåhkesje goh sentraale jñh vihkele dãvvoje vierhkievierhtie, men tjoerebe seamma tñjjen mujhtedh saemien tjiehpiedãjjaj lea reakta tjeahpoem jñjtsh premissine sjugniedidh, tjeahpoen jñjtse gaavhtan, jñh ij ajve goh dñrrege dãvvomem jñh liktemem buektiehtidh. Saemiedigkie dam vihkeles barkoem jãåhkesje maam saemien tjiehpiedãjjah jñh kultuvrebarkijh leah dorjeme daaroedehtemem vuastalidh.

Saemiedigkie meala eaktoeh jñh vierhtieh gñehtelãmman jñh reeremasse, mah leah viedteldihkie gorredãmman materijelle jñh immaterijelle kultuvreaerpeste, eah leah nuekie saemien kultuvrem gorredidh. Dellie eevre daerpies Saemiedigkie jñh saemien seabradahke dejtie daerpies vierhtide åadtjoeh guktie maehtieh saemien kultuvrem gorredidh jñh evtiedidh. Saemiedigkie dan åvteste gaskenasjonaale konvensjovni bijre mãjhtajahta mah njoelkedassh barkose kultuvresuerkesne biejjeh, jñh konvensjovni jñh bæjhkoehimmiej bijre mah leah aalkoeåålmegi jñh jñjtjenãnoestimmien bijre.

Kommissjovne lea faatoes tjirrehtimmien dehtie nãnoestamme politihkeste vuaptastahteme jñh digkiedamme. Dej minngemes jaepiej saemien tjeahpoe, kultuvre, kultuvreaerpie, medijah jñh saemien perspektijvh ållesth jiene

jienebe meatan vaaltasovveme stoerredigkiebievnesinie suerkesne; buerkiestimine, men aaj mierine mah leah dan bijre maam Reerenasse sæjhta darjodh. Saemiedigkie lea madtjele dejnie, men vuajna annje vielie aajmene gosse lea dan guhkiebasse barkoen bijre, jih implementeeremen bijre destie. Saemiedigkie veanhtede Reerenasse daejnie guhkiebasse barka jih dam implementeerie, jih Saemiedigkiem meatan vaalta desnie gusnie sjyöhtehke.

Saemiedigkie gærhkoen liktemebarkoem jååhkesje mij juhtieminie daelie, jih tjierteste reektehtse lea saemien gærhkoejieledem, religijöösitetem jih voejkenevoetem vaenie ållermaahteme, jih dan åvtteste byöroe dam teemam lihkebe goerehtidh.

Daate Saemiedigkien voestes gietedimmie kommisjovnen reektehtsistie. Sæjhta daerpies årrodh jienebi gietedimmiejgumie, gaskem jeatjah saemien institusjovnevaanoen bijre geograafeles dajvine, jih såemies faagesuerkine - institusjovnegæhpie. Ij edtjh dan gaavhtan daam nænnoestimmie vovejnedh goh akte ållesth gietedimmie dåvvoemistie saemien tjeahposte, kultuvrehammojste jih kultuvremojhtesijstie.

Råajvarimmie 3.1 Vijries jih guhkies nasjonaale barkoe saemien kultuvrine goh bielie liktemebarkoste

Saemiedigkie kommisjovnen raeriestimmie dåarjohde akten vijries jih guhkies nasjonaale barkoen bijre saemien kultuvrine goh bielie liktemebarkoste. Saemiedigkie veanhtede maadthinfrakultuvre, kulturelle maadthmovre jih ellies beetnehvierhtieöörnegh tjuerieh saemien kultuvresuarkan tseegkesovvedh. Saemiedigkie daerpiesvoetese vuesehte ihke gaajhkh saemies mah sijhtieh, maehtieh nuepiem åadtjodh sijjen teehpeme kultuvren bijre lieredh desnie gusnie årroeh.

Saemiedigkie tjuaara vierhtieh åadtjodh råajvarimmieh dåastodh jih dejgumie guhkiebasse barkedh, mejtie kommisjovne raereste, jih goh guhkiebasse barkoe Stoerredigkien gietedimmeste. Saemiedigkie dan åvtteste veanhtadimmie lissiehtamme ekonomeles mieriej bijre åtna juktie maehdedh saemien kultuvreinstitusjovnhn jih jijtsh dåarjoeöörnegh nænnoestidh jih evtiedidh, jih maehdedh sjiehteladtedh ihke saemien tjeahpedæjjah jih kultuvrebarkijh hijven mierieeaktoeh jih evtiedimmienuepieh åadtjoeh. Saemiedigkie jååhkesje daerpies aktine tjeahpoefaageles institusjovnine mahtoelutnjemasse, vårhkose, dotkemasse jih ööhpehtæmman gellide tjeahpoesuerkide mah daan biejjien fååtesieh.

Saemiedigkie meala Stoerredigkie byöroe vuarjasjidh tjelke veanhtadimmieh byögkeles gihtelæmman jih reeremasse biejedh mah meatan orreme daaroedhtiemisnie, dah tjuerieh prosessigumie nierhkedh juktie vovejnedh guktie maehtieh ovreaktam dåvvodh. Stoerredigkie, goh byjjesfaamoe mij beetnegh dåårje, mahta dåarjomeeaktoeh jih reektemekrievenassh byögkeles dåarjode nuhtjedh, juktie njoelkedassh biejedh jeenjesh leah meatan, jih veanhtadimmiej bijre liktemebarkosne.

Saemiedigkie meala aktöörh mah dåarjoeöörnegh Nöörjesne reerieh pryövoeh jijtsh daajroem saemien kultuvren jih tjeahpoen bijre lissiehtidh, guktie öörnegh maehtieh saemien tjeahpoe- jih kultuvresuerkien daerpiesvoeth gorredidh. Vijriebasse byöroeh representasjovnese vuartasjidh jih mejtie tjeahpoe jih kultuvre maehtieh meatan vaaltasovvedh strategijetjaatsegi- jih soejkesji sijse. Daesnie Saemiedigkie sæjhta aktöörh neebnedh mah dåarjoe joekedieh, dej gaskem: Kulturfondet, Kulturtanken, Kultuvredepartemeente jih lihtsegh Norwegian Arts Abroad-viermesne.

Saemiedigkie raereste vuarjasjidh aktem sårhts bihkedæjjam jallh kuvsjepaahkem hammoedidh nasjonaale jih regijonaale kultuvreinstitusjovni jih iedtjeladtjeorganisasjovni vöoste tjeahpoe- jih kultuvresuerkesne, juktie mahtoelutnjemem saemien tjeahposne jih kultuvresne gorredidh.

Saemiedigkie daajra Stoerredigkie Biev. St.22 (2022-2023) Kunstnarkår gietedeminie. Jienebh buerkiestimmieh jih råajvarimmieh stoerredigkiebievnesisnie mah leah sjyöhtehke råajvarimmieh dennie guhkiebasse barkosne kommisjovnen reektehtsinie. Saemiedigkie hijven dialogese Stoerredigkie aavode dan guhkiebasse prosessen bijre, jih tjelke veanhtadimmieh åtna dovne don guhkiebasse barkose jih tjirrehtæmman råajvarimmijste bievniesnie.

Saemiedigkie dam barkoem jååhkesje maam saemien museumh jih nöörjen laavenjostoeaktöörh leah dorjeme barkosne Bååstede-prosjektine jih prosjektine Dávvirat Duiskkas, mij edtja saemien vårhkoeh Tysklaantesne goerehtalledh. Saemiedigkie åtna goh vihkeles daah prosjekth jærhkieh jih guhkiebasse evtiesuvvieh ihke

saemien daeverh b  stede seedtesuvvieh saemien   lmegeasse, j  h joekoen seremonijelle daeverh, EN:n b  jkhoehtimmien mietie aalkoe  lmegei reaktaj bijre. Tjuara eensi goerehtallemem saemien v  arhkojste darjodh n  orjen j  h   lkoelaanten museuminie.

Saemiedigkien mielen mietie tjuara produksjovnem, bievnemem j  h jaksoesvoetem saemien lidteratuvreste n  nnoestidh.

Saemiedigkie tjierteste saemien immaterijelle kultuvreaerpie edtja jieljie kultuvreaerpie   rrodh daan biejjien j  h b  etijen aekien, j  h daate tjuara raastend  aresth suerkine vuajnalgidh.

Saemiedigkie daerpiesvoetese vuesehte vierhkievierhtide, mierieeaktojde j  h reeremasse juktie saemien kultuvrebiehkies kulturelle misappropriasjovnen (b  ajhtoeh vejtiestimmie) j  h b  ajhtoeh   tnoen vöoste vaarjelidh.

Saemiedigkie nasjonaale   ejvieladtji bijjemes d  edtese vuesehte juktie nuekie finansieeremem j  h sjiehteladtemem gorredidh, guktie saemien immaterijelle kultuvreaerpie maahta j  erhkedh jielije kultuvreaerpine   rrodh aaj b  etijen aekien.

Saemiedigkie   tne daerpies institusjonelle g  etine vuelide/joekide, j  h mierieh tseegkemasse j  h giehtel  mman tjuerieh gorresovvedh. By  roe aaj sjiehteladtedh joekemevuekiem j  erhkedh lissiehtamme daajroen j  h jaksoesvoeten, j   hkesjimmien j  h jealajehtemen tjirrh ovmessie joejkesmaaregielijste. Saemiedigkie j   hkesje vuelie/joekje lea tsiehkesne gusnie ij leah reaktide tj  elkestamme, j  h dejnie tjuara j  erhkedh barkedh.

R  ajvarimmie 3.2. Ekonomeles mierieh saemien kultuvrejeliemidie- j  h institusjovnode n  nnoestidh

Saemiedigkie kommisjovnen raeriestimmiem d  arjohte n  nnoestimmien bijre dejstie ekonomeles mierijste saemien kultuvrejeliemidie- j  h institusjovnode.

Saemiedigkie r  ektes saemien kultuvrelutnjemem veanhtede, naakede maam aaj lea   llermaahteme reerenassen tjaatsegisnie Hurdalplattformen, juktie seammavy  rtegs ekonomeles mierieh j  h evtiedimmienuepieh gorredidh saemien kultuvreinstitusjovnode, kultuvreorganisasjovnode j  h tjiehpied  jja- j  h kultuvrebyjresidie. Akte maadthinfrakstruktuvre, kulturelle maadthmovre j  h ellies beetnehvierhtie  ornegh saemien kultuvresuarkan leah vihkeles eaktoeh.

Saemiedigkie j   hkesje saemien museumi n  nnoes faageles maahtoem j  h dam maam buektieh dotkemisnie, reeremisnie j  h bievnemisnie saemien histovrijeste j  h kultuvreaerpeste. By  roe gorredidh saemien museumh evtiedimmienuepieh j  h nuekie kapitaalem j  h vierhtieh utnieh sijjen seabradahkestillemem darjodh. Saemiedigkie aaj kommisjovnen haestemem d  arjohte doh ekonomeles mierieh   'vv Saa'mi Mu'zei /   'vv skoltesaemien museumasse n  nnoestidh.

Saemiedigkie my  te institusjovnegaehpie gååvnese gusnie gellie saemien geograafeles dajvh j  h faagesuerkieh eah institusjovnh utnieh. Tjuara dejnie vielie barkedh dennie guhkiebasse barkosne reektehtsinie.

R  ajvarimmie 3.3 Nasjonaale institusjovnh haestedh lihkebe laavenjostoem saemien institusjovnigujmie tseegkedh, j  h viehkiehtidh saemien kultuvrem v   jnedehtedh

Saemiedigkie kommisjovnem d  arjohte mij nasjonaale institusjovnh haasta lihkebe laavenjostoem saemien institusjovnigujmie tseegkedh, j  h viehkiehtidh saemien kultuvrem v   jnedehtedh.

Saemiedigkie s  jhta vuaptastehtedh nasjonaale institusjovnh nasjonaale d  edtine j  h seabradahkestilleminie, joe d  edtem utnieh bievnemen   vteste saemien tjeahposte, kultuvreste j  h histovrijeste, goh bielie N  orjen kultuvreste, j  h dan   vteste Saemiedigkie veanhtede daate fulkes  vva. Daate maahta aaj faamosne   rrodh institusjovnode regijonaale j  h voenges njeiptjesne.

Saemiedigkie   tne saemien institusjovnh goh hijven d  arjed  jjah dagkerh laavenjostojde, men dellie eaktojne   tne saemien institusjovnh dam daerpies kapasiteetem   adtjoeh guktie maehtieh dam lissiehtamme iedtjem j  h sjaavnjoeh laavenjostoem bijre illedh.

Saemiedigkie sǽjhta daerpiesvoetese vijries j̄ih gellielaaketje vierhkievierhtiej b̄ijre tjuvtjedidh juktie saemien tjeahpoem j̄ih kultuvrem eevtjedh daennie laantesne j̄ih ǽlkoelaantesne. Saemiedigkie Stoerredigkiem birrie ḡiehtjedidh daate diēdte s̄jyōhtehke aktōōride tjeahpoe- j̄ih kultuvresuerkien sisnjelen biejesǽvva, seamma tijjen goh Saemiedigkie tjuara laavenjostoeuejmine ǽrrodh daennie barkosne.

Saemiedigkie daerpiesvoetese statistihkese, daajroereeblemasse j̄ih jaabnan analyside vuesehte, juktie maehdedh strategijh j̄ih ulmieh saemien tjeahpoe- j̄ih kultuvrejeliedasse hammoedidh b̄ætijen aejkien. Saemiedigkie sǽjhta vuaptastehtedh aaj akte nasjonaale diēdte nuekie daajroem j̄ih salkehtimmieh saemien tjeahpoe- j̄ih kultuvresuerkesne gorredidh.

Saemiedigkie goerehtallemeprojektese vuesehte mij daelie Kultuvredirektoraaten tj̄irrh juhtieminie, laavenjostosne Saemiedigkine j̄ih Saemieraerine, j̄ih meala plearoh goerehtallemh byōroeh jaabnan dorjesovvedh. Byōroe aaj vuarjasjidh mejtie nasjonaale institusjovnh staateles beetnehvierhtiejgumie byōroeh vǽǽjnedehtemen j̄ih bievnemen b̄ijre saemien tjeahposte j̄ih kultuvreste reektedh fierhten jaepien.

Saemiedigkie Kultuvraeriem haasta ǽestemeōōrnegem lidteratuvrese vijriedidh guktie dihte aaj lidteratuvrem feerhmie mij lea saemiengielesne tjaalasovveme.

Saemiedigkie gaajhkh byōgkeles ḡærjagǽetieh haasta saemien litteratuvrem j̄ih lidteratuvrem saemien tsiehkij b̄ijre jaksoes darjodh j̄ih dagkeres litteratuvrem eantan vielie vǽǽjnedehtedh, j̄ih naemhtie viehkiehtidh daajroem j̄ih goerkesem saemien ḡielen, kultuvren j̄ih historvijen b̄ijre lissiehtidh.

Saemiedigkie haasta s̄jiehteladtedh ihke jienebh kultuvreskuvlh maehhtieh saemien sisvegem j̄ih perspektijvem faalehtidh. Saemiedigkie tj̄ierteste vihkele saemien maanah j̄ih noerh kultuvrefaalenassem j̄ijtsh historvijen b̄ijre, j̄ih j̄ijtsh tjeahpoen j̄ih kultuvrehammoej b̄ijre ǽadtjoeh.

Saemiedigkie haasta s̄jiehteladtedh eantan jieniebidie saemien produksjovnide j̄ih sisvegasse Kulturelle skuvlevoessen j̄ih Kulturelle vaedtsemeklaahkan tj̄irrh. Daate maahta lissiehtamme daajroem j̄ih goerkesem vedtedh, j̄ih gelliesǽarhts saemien kultuvrefaalenassh vijriesǽbpoe evtiesuvvieh.

Rǽajvarimmie 3.4. Raastendǽaresth laavenjostoem saemien kultuvren b̄ijre nǽannoestidh

Saemiedigkie kommisjovnen raeriestimmim dǽarjohte aktem programmem evtiedidh mij gaskenasjonaale bievnemem aalkoeǽǽlmege- j̄ih unnebelǽhkoekultuvreste dǽarjohte, viedteldihkie vuesiehtimmien gaavhtan Noerhtelaanti kultuvrefoentese. Saemiedigkie eaktojne ǽtna dihte reeremeorgaane mij veeljesǽvva dam s̄jyōhtehke maahtoem ǽtna, j̄ih Saemiedigkie, nōōrjensoemeladtjh/kveenh j̄ih skǽajjesoemeladtjh meatan vaaltasuvvieh programmem hammoedidh.

Saemiedigkie sǽjhta raastendǽaresth saemien laavenjostoem j̄ærhkedh saemien immaterijelle kultuvreaerpien b̄ijre. Goerehtalleme j̄ih eventuelle lǽstoetjaeleme saemien immaterijelle kultuvreaerpeste maehhtieh bieline ǽrrodh dagkeres laavenjostoste. Saemiedigkie sǽjhta tj̄iertestidh organiseereme j̄ih finansieereme aktede ektie saemien koordineeremeorganeste lea naakede maam byōroe lihkebe salkehtidh.

Saemiedigkie mielen mietie byōroe voestensj̄ieptj̄iefaalenassh j̄ih dǽarjoeōōrnegh tseegkedh mah saemiej kultuvrem, ektiedimmim j̄ih ektievoetem nǽannoestieh staateraasti dǽaresth, guktie maahta baanth staateraasti gorredidh j̄ih orresistie tseegkedh. Byōroe gaavnedimmiesij̄jeh saemien b̄aarasǽbpoe almetjidie j̄ih noeride prioriteeredh.

Saemiedigkien mielen mietie byōroe ektie saemien kultuvrefoentem salkehtidh. Foente byōroe saemien reeremem utnedh, j̄ih Nōōrje, Sveerje j̄ih Soeme byōroeh dam ektesne finansieeredh. Tjuara organiseeremem j̄ih vierhkievierhtieh lihkebe salkehtidh, j̄ih tjuara dam laavenjostosne darjodh Soemen Saemiedigkine j̄ih Sveerjen Saemiedigkine, j̄ih aaj s̄jyōhtehke ǽejvieladtj̄igumie j̄ih kultuvreetaatigumie Saepmesne.

Saemiedigkie dam vihkeles barkoem jǽǽhkesje maam Saemieraerie j̄ih Saemien tj̄iehpiedǽjjaraerie darjoeh juktie dam raastendǽaresth tjeahpoe- j̄ih kultuvresuerkiem nǽannoestidh j̄ih evtiedidh. Saemiedigkie sǽjhta tj̄iertestidh vihkele Saemieraerie j̄ih Saemien tj̄iehpiedǽjjaraerie nuekie mierieh daan raastendǽaresth barkose ǽadtjoeh, j̄ih

nasjonaale jñh noerhtelaanti orgaanh aaj diedtem dan ávteste utnieh.

Saemiedigkie sæjhta tjierstedidh vihkele dam raastendåaresth laavenjostoem saemien tjeahpoe- jñh kultuvresuerkesne nænnoestidh, jñh organisasjovnh goh Arktiske raerie jñh Noerhtelaanti ministereraerie haastasuvvieh vuartasjidh mej strategiji tjirr h daate maatha dorjesovvedh fiereguhten diedtesuerkiej sisnjeli. Saemiedigkie sæjhta Arctic Arts Summitese vuesiehtidh goh akte vihkele areena kultuvrelaavenjostoem jñh sivijle seabradahkeevtiedimmiem Saepmesne nænnoestidh, men aaj Arktisesne aalkoeåålmegelperspektijvesne. Saemiedigkie dåårje aktem ihkuve tjaelemegoevtesem Arctic Arts Summitese tseegkedh, jñh dihte Saapman biejesåvva.

Vuartesjh stoerretjåanghkoaamhtesem Saetniesvoete jñh likteme – tsegkie 2 Giele jñh lierehtimmie, gusnie lihkebe ållermahteme nommeste jñh nommelaakeste.

Saemiedigkieraerien raeriestimmieh lissie råajvarimmide

Råajvarimmie 3.5 –Saemien medijagellievoete

Saemiedigkie kommisjovnen raeriestimmiem dåarjohte gusnie medijidie haasta medijagaptjemem aalkoeåålmegijstie jñh nasjonaale unnebelåhkojste nænnoestidh.

Saemiedigkie kommisjovnen raeriestimmiem dåarjohte nænnoestimmien bijre noerhtelaanti medijalaavenjostoste juktie saemien medijafaalenassem dovne åarjel,- julev-, noerhte-, bidum-, upmeje- jñh skoltesaemien gielesne evtiedidh. Saemiedigkien mielen mietie byöroe aaj saemien sisvegem siejhmesaadtegestillemisnie krievvedh, jñh doh nasjonaale saadtegefaalehtæjjah SVT, YLE jñh NRK geoblockingem saemien medijasisvegasse skubpieh goh raastendåaresth råajvarimmie.

Saemiedigkie kommisjovnen tjierstedimmiem dåarjohte ihke joekoen vihkele medijafaalenassem maanide jñh noeride prioriteeredh, jñh seamma tñjjen hoksedh saemieh maehtieh saernieh jñh vihkeles bievnesh jñjtsh ietniengielesne åadtjodh.

Saemiedigkie ulmide jñh strategijide vuesehte bievnesisnie Dñjreguedtije – Saemiedigkien bievnese saemien mediji bijre jaepeste 2023, mij ulmine åtna gellielaaketje medijafaalenassem saemien årroejidie hoksedh.

Saemiedigkien mielen mietie byöroe finansieeremem saemien medijidie nænnoestidh. Byöroe aaj ööhpehtæmman jñh dåårrehtæmman journalistijste sñiehteladtedh mej maahtoe saemien gielesne, kultuvresne jñh seabradahkejeliedisnie.

Saemiedigkien mielen mietie byöroe stuerebe salkehtimmiem saemien mediji bijre darjodh juktie daajroevåaromem saemien medijavoeti jñh daerpiesvoeti bijre nænnoestidh, laavenjostosne nasjonaale aktöörigujmie salkehtimmie- jñh dotkememahtojne. Aaj daerpies lissiehtamme dotkeminie saemien medijidie jñh medijatsiehkide.

Råajvarimmie 3.7 –Saemien gaarsjelimmie jñh jñjtjevyljehkevoete

Saemiedigkie dam joekoen stoerre barkoem jååhkesje maam jñjtjevyljehke siebrieh jñh organisasjovnh saemien kultuvre-, gaarsjelimmie- jñh darjomefaalenasasi åvteste darjoeh, mah sijjeh faalehtieh gusnie saemien gielem, tjeahpoem, kultuvrem jñh kultuvreaerpiem leara jñh nuhtjie. Seamma tñjjen Saemiedigkie vuajna daerpies abpe saemien jñjtjevyljehkevoete eaktoeh åadtjoeh jñjtjemse bæjjese bigkedh jñh jñjtjemse evtiedidh.

Saemien maanah jñh noerh leah meatan paraplyeorganisasojvnen tjirr Sámí Valåštállan Lihttu (SVL) gaarsjelimmie goh juelkietjengkere, treavkah, åadtjestimmie jñh vuejemeråantjagahtjeme. Saemiedigkie tuhtjie joekoen vihkele saemien gaarsjelæmman sñiehteladtedh abpe Saepmesne, jñh daam jååhkesjidh goh akte raastendåaresth barkoe misse daerpies sñiehteladtedh gaajhkine golme laantine mejnie SVL darjomh åtna. Saemien gaarsjelimmie lea vihkele aktijve maanide jñh noeride, identiteetese, gielese, kultuvrese jñh jearsoe ektievoetide. Saemiedigkie jñjtse gaarsjelimmielatjkoem åtna, jñh daerpies dam guhkiebasse evtiedidh hijven mierieeaktoejujmie. Saemiedigkie buerebe mierieh daarpesje juktie gaarsjelimmielatjkoem bæjjese fulkedh.

Råajvarimmie 3.8 – Duedtie

Saemiedigkie meala duedtie lissiehtamme vierhtieh daarpesje juktie maehtedh kuvsjh jih bihkedimmiem saemide faalehtidh mah sijhtieh duedtiem bäästede vaeltedh. Saemiedigkie tjuara nuekie vierhtieh utnedh guktie maahta dävomebarkoem jih evtiedimmiebarkoem gorredidh.

Saemiedigkien mielen mietie lea daerpies vielie dotkeminie jih dokumentasjovnine duedteste, joekoen duedtieteknihki bijre mah leah tjarke aajhtoen nuelesne.

Saemiedigkie mielen mietie lea daerpies jijtse saemien vinthtsevaarjelimmiejarngine mij edtja saemien vinthtsebigkemeaerpievuekiem gorredidh, mij tjarke aajhtoen nuelesne.

Saemiedigkie meala aerpievuekien duedtieguedtjijh byöroeh stipendh åadtjodh guktie maehtieh aerpievuekieh jih daajroeh nuerebe vytnesjæjjide sertedh.

Saemiedigkien mielen mietie lea joekoen daerpies jienebi ektie duedtievierhkiesijjiejgumie. Jih joekoen daerpies garreduetien (moere/tjåervie) sisnjelen, jih akte sijjie gusnie maahta aalhteminie giehtelidh. Saemiedigkie dagkerh vierhkiesijjieh daelie däärjohte, men lissiehtamme vierhtieh disse daarpesje.

Saemiedigkie meala duedtie aaj tjuara bielie sjidtedh kultuvreskuvli faalenassijste.

Kultuvremojhtesh

Saemiedigkie meala saemien kultuvremojhtesh leah gaarvanamme jåartaburrien kolonialiseeremen jih daaroedhtemen gaavhtan. Jijnjh kultuvremojhtesh aaj gaarvanamme stoerre staateles skilkehtassi gaavhtan, goh deepmesjimmie jaevrijste jih jeanojste jih vuetjemedajvh, mah dorjesovvin åvtelen saemien kultuvremojhtesh naan vaarjelimmie laaken tjirrh utnin.

Saemiedigkien mielen mietie aaj vaenebh saemien kultuvremojhtesh gååvnesieh dan åvteste dah leah dajvine gusnie nasjonaale registreeremeprogramh eah leah gååvnesamme, jallh dan gaavhtan daajroe idtji gååvnesh dellie, lea dejtie registreereme goh mij akt jeatjah, goh norrøne/nöörjen kultuvremojhtesh. Aaj vaenebh saemien kultuvremojhtesh nasjonaale kultuvremojhtesedaatabaesne.

Saemiedigkien mielen mietie byöroe dan åvteste sjiehteladtedh saemien kultuvremojhtesh, gåetieh jih histovrijem registreeredh jih dokumenteeredh, åvtelen eantan jienebh gaarvanieh.

Råajvarimmie 3.9 Nasjonaale laakh jih öörnegh mah saemien kultuvreaerpiem jih jijtjenænnoestimmiem gorredieh

Nasjonaale åejvieladtjh tjuerieh Saemiedigkien nænnoestimmiem stoerretjåanghkode jaepien 2007 reeremefaamoen bijre kultuvremojhtesi bijjeli jeakadidh. Saemiej reakta jijtjenænnoestæmman sæjhta jiehtedh Saemiedigkien reeremefaamoe tjuara laaken mietie årrodh, jih ij mieriedimmiem mietie. Daan biejjien nasjonaale åejvieladtjh maehtieh Saemiedigkiem bihkedidh mijjen reeremisnie saemiej kultuvreaerpeste. Tjuara nasjonaale programh jih öörnegh kultuvremojhtesereeremasse jih däärjose sjiehtedidh saemien kultuvremojhtesereeremasse jih saemien kultuvremojhtesidie jih gåetide. Tjuara leavloem biejedh mahtose saemien arkeologijesne jih saemien kulturelle mahtose gosse saemien kultuvremojhtesh goerehteminie nasjonaale prosjekti jih programmi sjiekenisnie.

Saemiedigkie åtna doh båarasommes giejh almetji minngesne Saepmesne leah bielie saemiej åvtehistovrijeste jih kultuvreaerpeste, men daelie nöörjen fylhkentjieldh mah doh båarasommes kultuvremojhtesh Saepmesne reerieh. Saemiedigkie meala reeremen gaavhtan mij lea juakasovveme göökte guejmiej gaskem, dle annje åvtetje aejkiem jih daajroem daaroedhtemen gaavhtan dassa, jih Saemiedigkie aaj tjuara reeremefaamoem båarasåbpoe saemien kultuvremojhtesi bijjeli utnedh.

Råajvarimmie 3.10 Laavenjostoeprojekth kultuvremojhtesi bijre laanteraasti dåaresth

Saemiej dajve gogkoe govlehtueviej jih årromedajvh leah rijhkeraasti gåabpegen bielesne. Staate lea juhtjesaemiej kulturelle identiteetem jih ektiedimmiem gåatomelaantese, maadtoeladtjide jih sosijaale ektievoetese rijhkeraasti dåaresth, nasjonaale identiteetigumie molseme. Ektiedimmie leah tsoepkenamme.

Daate lea traavmah vadtme seabradahke- jñh indivijdenjieptjesne. Lea daerpies laavenjostoeoprojektigujmie rñjhkeraasti rastah juktie raastendåaresth åtnoem jñh ektiedimmiem registreerdh jñh vååjnedehtedh, mah aaj kultuvremojhtesh, gåetieh, immaterijelle kultuvreaerpiem jñh gielem feerhmieh. Kultuvremojhtesh jñh gåetieh mah raastendåaresth historihkem utnieh leah daamtaj jåarhkeme åtnasovvedh daaroedehtiemisnie jñh sov raastendåaresth historihkem ov-våajnoes dorjeme. Dagkerh kultuvremojhtesh jñh gåetieh tjuerieh aaj meatan vaaltasovvedh dagkeres prosjekten sijse jñh dej raastendåaresth historihke gorresåvva. Råajvarimmie tjuara ulmine utnedh saemiej

Råajvarimmie 3.11 Nænnoes saemien kultuvremojhtesereeremem hoksedh

Saemiedigkie tjuara dan stoerre årrodh guktie maakta Saemiedigkien råållam jñh faamoem gorredidh goh govlehtimmieinstaanse areaaleaamhtesinie, jñh råållesne goh reerije jñh bievnije saemien kultuvremojhtesijstie jñh gåetijste. 30 jaepieh mænngan jñjtse saemien kultuvremojhtesevaarjelimmie tseegkesovvi, kultuvremojhtesereereme abpe Saemiedigkesne lea seamma stoeredahkesne goh kultuvremojhtesereereme aktene fylhkentjieltesne.

Råajvarimmie 3.12 Ööhpehtimmiem jñh dotkemem saemien arkeologijesne tjåadtjoehtidh jñh nænnoestidh

Saemiedigkie meala hijven ööhpehtimmiefaalenasse saemien arkeologijesne lea daerpies jis edtja maehdedh barkijh saemien kultuvremojhtesereeremasse dåårrehtidh, jñh maehdedh orre daajroem saemien kultuvremojhtesi jñh histovrijen bijre dotkemen tjirrh sjugniedidh. Saemien kultuvremojhtesereereme barkijh daarpesje mah dovne ööhpehtimmiem saemien arkeologijesne utnieh jñh aaj gieledh jñh kulturelle mahtosne.

Råajvarimmie 3.13 Nasjonaale registreeremebarkoe jñh dokumentasjovnebarkoe saemien kultuvremojhtesijstie, gåetijste jñh histovrijeste

Saemiedigkie raereste nasjonaale barkoe dorjesåvva registreereminie jñh dokumentasjovnine saemien kultuvremojhtesijstie jñh gåetijste.

Staate aajkojne åtneme jñh aktijvelaakan hokseme sjaevehts årrodh saemien åvtetje aejkien bijre jñh dam åajaldidh, jñh ihke giejh saemiej minngesne skubpesovvin. Saemiedigkie meala teehpeme åvtetje aejkeste lea skaara daaroedehtemen gaavhtan, mij joekoen itjmies konsekvensh saemide åtneme, dovne seabradahke- jñh indivijdenjieptjesne.

Råajvarimmie 3.14 - Nammoehtimmie Vårjjet siideste UNESCO:n veartenaerpielæstose

Rñjhkeantikvaare lea Klijma- jñh byjresedepartementem juvnehtamme Vårjjet siidam tjæledh Nöörjen tentatijve læstosne veartenaerpiej bijjeli 2023. Saemiedigkieraerie KMD:em birrie daam darjodh. Aalkoeåålmegi kultuvrebyjrese lea unnebelåhkosne UNESCO:n veartenaerpielæstosne. Vårjjet siidam veartenaerpielæstosne tjæledh sæjhta viehkiehtidh aarvoem aalkoeåålmegi kultuvrebyjresijstie vååjnedehtedh, jñh vuesiehtidh saemieh leah European aajnehke aalkoeåålmegi. UNESCO:n maalle læstose tjæalasovvedh jñh nammoehtæmman kreava reerenasse jñjtjevieltien dam vijriebasse prosessem tjirrehte. Saemiedigkie Stoerredigkiem birrie giehtjedidh Vårjjet siida tjæalasåvva veartenaerpielæstosne.

Såmedigge doarjjo ierit ietján Sámedikkeráde árvvalusáv.
Aamhtese orriji 07.03.24 ts. 15.24.